הלכה · משנה תורה · מפרשים · דברי ירמיהו · ספר אהבה

דברי ירמיהו על משנה תורה, הלכות מילה

רבי ירמיה לעוו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי ירמיהו על משנה תורה, הלכות מילה

רבי ירמיה לעוו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-ירמיהו-על-משנה-תורה-הלכות-מילה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 7
הלכה ג 9
הלכה ה 9
הלכה ז 11
הלכה ח 13
הלכה ט 20
הלכה טו 22
הלכה יח 22
פרק ב 27
הלכה א 27
הלכה ב 30
הלכה ד 32
הלכה ו 33
הלכה ח 33
פרק ג 34
הלכה א 34
הלכה ג 34
הלכה ד 34
הלכה ו 36
הלכה ח 36

פרק א

הלכה א

מילה מ"ע שחייבין עליה כרת שנאמר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמו ומצוה על האב למול את בנו ועל הרב למול את עבדיו יליד בית ומקנת כסף עבר האב או האדון ולא מל אותן ביטל מ"ע ואינו חייב כרת שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו וביי"ד מצווין למול אותו הבן או העבד בזמנו ולא יניחו ערל בישראל ולא בעבדיהן. ומצוה על האב וכו' במסכת קדושין דף כ"ט ע"א למולו מנ"ל דכתיב וימל אברהם וכו' והיכא דלא מהלי אבוהו בי"ד וכו' דכתיב המול לכם וכו' ואיהי מנ"ל דלא מחייבי דכתיב כאשר צוה אותו וכו' אותו ולא אותה אשכחן מיד לדורות מנ"ל תנא וכו' צו מיד ולדורות וכו':

ויש לעיין באשה דנתמעטה מלמול את בנה אם מהחיוב הקדימה אשר לאב בלבד המיעוט ואם גם באם אין אב למולו דהחיוב על כל ישראל דבי"ד לאו דוקא כמ"ש רבינו בפ"ג ה"א מצוה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהן וכו' וכיו"ב ברא"ש בפרק כסוי הדם (חולין דף פ"ז ע"א) סי' ח' אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו עיי"ש וא"כ יש לספק אם בכה"ג ג"כ האשה נתמעטה שאינה בכלל החיוב דבכל ישראל דכנראה מסוגיא דמוימל אברהם הלמוד לקדימה בלבד דהחיוב דלכל ישראל נדע מהמול לכם ואם כן אותו ולא אותה הנאמר באברהם לא נדע למעט רק מהקדימה בלבד:

וביותר נראה לכאורה כן מדלמדין מכאשר צוה ה' אותו ולא אותה הרי באברהם לא היה אז שם רק אברהם ושרה בלבד ואם שרה לא היתה אף בכלל חיוב כלל ישראל מנ"ל דהקדימה לאב שהרי לא היה אז שם רק אברהם בלבד ועבדו כאשה דמי והיה מוטל על אברהם דבזה לא נדע רק דאשה אינה בכלל החיוב כלל ומנ"ל הקדימה לאב וע"כ מסברה האשה בכלל החיוב דלא נתמעטה מהמול לכם וכו' ורק משום הקדימה נאמר לאברהם משום דלאב הקדימה ולא לאשה דנתמעטה מאותו:

אמנם יש לומר דזה באמת קושית הגמרא אשכחן מיד לדורות מנ"ל וכו' דלא מקשינן כן בעלמא ועיין בפנ"י ויש לומר דקושית הגמרא מיד באברהם שאני דלא הוי רק הוא בלבד ומנ"ל הקדימה לאב לדורות ועיין ברש"י שכתב מיד לאברהם נאמר עיי"ש ויש לפרש עמ"ש ומשני מלשון צו דלדורות ולפ"ז לא הוי הוכחה דאשה בכלל החיוב ולא להיפוך ג"כ דלית לנו מעוטא. ובתוספות שם בד"ה אותו הקשו למה לי קרא תיפו"ל דהוי מ"ע שהז"ג דנשים פטורות ותירצו דלמאן דס"ל מילה שלא בזמנו בין ביום ובין

בלילה לא הוי הזמן גרמא. ובתוס' רי"ד כתבו דדוקא במצוה שבגופו שייך לומר הז"ג עיי"ש. וא"כ לדידן דגם מילה שלא בזמנו ביום דוקא ולא הוי הז"ג דאם הוי הז"ג ממילא אין האשה בכלל החיוב ולתוס' רי"ד הוי ככל ישראל וא"כ נפק"מ אם הוי הזמן גרמא אף אחרי כי מקרא דאותו נתמעטה לענין אם הוי האשה ככל ישראל או לא. וראיתי בריטב"א שכתב לתרץ דז"ג לא שייך רק במצוה דנפשה ולא במה שעל בנה דהו"א דלא גרעה מבי"ד דמחייב לממהלי ולהכי אצטרך קרא למפטרא דכתיב אותו ולא אותה עכ"ל א"כ נראה דעתו דלא הוי הזמן גרמא ונתמעטה גם מהחיוב דלכל ישראל:

אחר שכתבתי ראיתי בספר המקנה שעמד בחקירה הזאת אם האשה עכ"פ כאחרים והרחיב בזה עיי"ש ועיין ברא"ש ברכות פ"ג בערבות בנשים עיי"ש. ועיין בפנ"י שכתב מציפורה אין ללמוד דשם לא היה אפשר בענין אחר עיי"ש. ויש לפרש שאי אפשר בענין אחר להציל משה רבינו ע"ה ולומר דאי אפשר משום דהוי ככל ישראל תליא במ"ש לעיל ובאמת יקשה מסברה לומר כיון שהיא כשירה למול לדעת הסוברים כן בליכא אחר למה לא תהיה מחייבת למולו והנה י"ל בקטן דאין המצוה שייך על הקטן רק על הגדולים האב ובי"ד אבל האשה עליה ליכא המצוה כלל ואינה בכלל להפריש מאיסורא דלא שייך איסור על שום אדם כיון שאין אחרים מצוים. אבל לפ"ז בגדול דמצווה על מילת עצמו לכאורה האשה כאחרים לפרוש אחרים מאיסורא כמו דהוי בכלל ל"ת כ"כ לאפרושי אחרים מל"ת וביותר כמ"ש בתוספות רי"ד במצוה שאינה בגופו לא שייך זמן גרמא וא"כ האשה והאיש שוין בזה וצ"ע ועמ"ש בס"ד בפ"ב ה"א עיי"ש:

ובס' המקנה כתב להוכיח דהוי ככל ישראל ממסכת יבמות מ"ח ע"א דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות שנאמר עבד איש עבד איש ולא אשה אלא עבד שיש לו רשות רבו עליו קרוי עבד וכו'. ואם נאמר דאשה אינה בכלל חיוב כלל א"כ נאמר באמת עבד איש ולא עבד אשה דהרי קרא בפסח כתיב דמילת עבדים מעכבים וכמ"ש ברש"י בתורה בשם המכילתא לר' יהושע וע"כ דאשה הוי עכ"פ ככל ישראל בחיובה ושייך לומר עבד איש ולא עבד אשה למידק דפי' שיהיה רשות רבו עלי' כדאיתא שם עיי"ש מ"ש עוד בזה:

אמנם יש להבין לפ"ז דהרי עכ"פ בבנה אינה יותר מכל ישראל והוי בנה לה כאחרים ולמה יהיה עבדה לה יותר מבנה דגם לר' יהושע דוקא מילת בנו מעכב ולא מילת שאר ישראל. וא"כ באשה דבניה כשאר הערלים ובלתי מעכבי' אותה מלאכל הפסח ועבדים יהיה מעכבים. ועל כרחך צ"ל דעבדים שאין להם רשות לעצמם גם על האשה החיוב ליתן להם הרשות למול וא"כ גם היא בכלל החיוב כמו האדון. ולפ"ז ליכא למידק למילת בנה דהוי כשאר ישראל ואולי בכה"ג שאין מי שימול אלא אחרים אלה שעליהם מוטל

הוי כמו בנים לענין עכוב אכילת פסחים אבל לא נמצא ככה מפורש ועי' בהל' קרבן פסח פ"ה ה"ה ובמל"מ שם הביא האי דיבמות הנ"ל דמילת עבדים מעכב האשה מאכילת הפסח עיי"ש. ועי' במקנה שהקשה דמאי מקשינן דורות מנ"ל ולא יליף מדכתיב המול לכם כל זכר ואז יקריב לעשותו וילפינן מיניה דמילת זכרים מעכבתו מלאכל פסח אלמא דמצות הבן על האב למולו הוא לדורות והתם אין לומר משום המול כל זכר דהוי לכו"ע דהרי אינו מעכב אלא באביו עיי"ש. ואם נאמר כמו דמילת עבדי אשה מעכבין אותה אף דהוי כאחרים וכמו"כ באחרים במוטל עליהם שאין אחר כאן מעכבתן מלאכל פסח וביותר אם לא יהיה המצוה על האב הכל בכלל החיוב בשוה וא"כ לא יקשה קושית המקנה אבל באמת לא נראה ועיין במסכת יבמות דף ע"א זכרים דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה היכי משכחת לה וכו' רבא אמר כגון שהיה אביו ואמו חבושין בבית האסורין וברש"י בד"ה חבושין בשעת עשיה ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על האחרים והם אין יכולין לעשות את פסחן ושחט שלוחן עליהן ואשמעינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה מילת בנו מעכבתו עכ"ל ולכאורה כה"ג דא"א לאב למול הרי מוטל על האחרים ואף דיצאו בלילה כבר עבר היום למול בזמנו וצ"ל ולא על אחרים לאו דוקא שאין מוטל רק כיון דעיקר לאב משו"ה ימצא כשחבוש שאינו נימול שאחרים לא ידעו או לא חשו עליו ועיין במהרש"א שם בד"ה כגון שהיה אביו ואמו חבושין וכו' ויש לתמוה דהא אשה אינה חייבת למול את בנה דכתיב אותו ולא אותה כדאמרינן בפ"ק דקדושין ויש לומר דהכא כיון דחייבת לעשות פסח מצוה נמי עליה למול בנה דמילת זכרים מעכבת נמי בה דהכי נמי מילת עבדים מעכבת בה כדמשמע בפ' החולץ מהא דאמר עבד איש ולא אשה וכו' עיי"ש עכ"ל. וא"כ לפי דבריו אזלא ראית המקנה הנ"ל ועיין במל"מ הל' ק"פ הנ"ל שציין לעיין במהרש"א עיי"ש וראיתי באור זרוע הגדול הל' מילה ס"ק א' שעמד על כדברים האלה עיי"ש:

ועל הרב למול את עבדיו וכו'. יש לעיין אם המצוה על האדון בלבד ולא על העבד דכנראה כיון שהוא מחויב במצות כאשה ותורת ישראל עליו מחויב במילה מצ"ע וגם על האדון המצוה וכמ"ש רבינו וביי"ד מצווין וכו' או העבד בזמנו וכו' עבר האב או האדון וכו' שאין הכרת תלוי אלא בערל וכו' נראה דגם אהעבד קאי האי שאין הכרת תלוי וכו' ואינו מוכרע כל כך. ובשו"ע בסי' רס"ו סעיף א' מ"ע על הרב למול עבדיו עבר הרב ולא מל מצוה על בי"ד למולו ולא כתב כמ"ש בסי' רס"א סעיף א' אם לא מל האב וכו' חייב הוא כשיגדיל למול את עצמו וכו' ובספר המקנה במסכת קדושין הנ"ל כתב וז"ל ולכאורה נראה דעבד נמי אינו חייב במצות מילה ואפי' יליד בית אין המצוה אלא על

האדון ולא על העבד עצמו כשיגדל עיי"ש. וא"כ לפ"ז לא יהיה מילת עבד עשה שיש בה כרת דעל האדון ליכא כרת כמ"ש רבינו כאן ועל העבד ליכא המ"ע כלל. והנה מילת קטן ג"כ אין בו כרת מ"מ כשיגדל יהיה בעשה דכרת ועיין ברשב"א שבת קל"ב בד"ה מאי שכתב(ו) כיון דשייך במילה כרת הוי עשה דכרת אף היכא דלא הוי בכרת כמו בקטן והביא ראיה לזה ממסכת יבמות עיי"ש ולא נחית לחלק משום דאח"ז יהיה בכרת משום דעכ"פ לא לדחי שבת דאפשר למחר ועיין בשער המלך אם עבד חייב במילת בנו ועיין שכתב כמו כן דמצות מילת העבד על רבו ולא על עצמו עיי"ש:

הלכה ב

אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא א"כ עבר ונמנע למולו שבי"ד מלין אותו בע"כ. עיין בכ"מ שכתב לדייק מלישנא דגמרא היכא דלא מהלי אביו וכו' וגם סברה היא דמצוה המוטלת על איש אחד אין לאחר לעשותן עיי"ש:

והנה כמ"ש רבינו דמצוה על האב ועיין בחו"מ בסי' שפ"ב במי שהיה לו בן למול ובא אחר ומלו וברא"ש בפ' כסוי הדם עיי"ש. ולדעת הש"ך שם ס"ק ד' אין לאחר למול כשיש אב למולו עיי"ש ובד"מ ביו"ד ריש סי' רס"ד ובתבואות שור סי' כ"ח ובמקנה קדושין דף כ"ט עיי"ש ועכ"פ כיון שמצוה על האב האחר צריך שיעשה בשליחותו ובשלא מדעתו אף דמצוה נעשה מ"מ לא שייך בשלא מדעתו ורצונו כאלו הוא עשה המצוה אף היכא דשייך מסתמא ניח"ל מ"מ לא שייך בשלא ידע ורצה דהוי כאילו עשה בעצמו ועי' במס' נדרים בתורם שלא מדעת ובס' מחנה אפרים הל' שלוחין סי' כ"ה ולהלן בפ"ב ה"א כתב רבינו הכל כשירין למול ואפי' ערל ועבד ואשה וקטן מלין במקום שאין שם איש ועיין בכ"מ שם ובשו"ע יו"ד סי' רס"ד וי"ל דוקא במקום שאין שם איש דביש שם איש גדול לא מהלין ע"י קטן דלא הוי בר שליחות וכמו"כ העבד וכמ"ש צריך שיהיה שלוחו של האב. ועי' בשו"ע בסי' רס"ה סעיף ט' אבי הבן עומד על המוהל להודיע שהוא שלוחו ובטור שם בשם העיטור כדאמרינן גבי קרבן אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבי עיי"ש ולכאורה מלשון הרא"ש במס' חולין דף פ"ז שכתב ובלאו הנך טעמא דר"ת נראה לי לפטור המוהל דאע"פ שאמר האב למוהל אחר למול את בנו לא זכה באותה המצוה לחייב בקדם ועשאה ולא דמיא לכסוי דאמרה התורה מי ששפך יכסה וכן האב שחייב למול את בנו ורצה למולו וקדם אחר חייב אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו ובדיבור שאמר האב למוהל לא זכה למצוה לחייב לאחר אם קדמו עכ"ל וא"כ נראה מדעת הרא"ש שאין המוהל כשלוחו של האב דא"כ הוי מפסיד המצוה להאב וגם שליחות מהני באמירה בעלמא כמ"ש ברמב"ם בהל' מכירה והטור לא הביא

בסי' כ"ח רק טעמיה דר"ת ולא דברי הרא"ש מ"מ לא נראה דפליג על הרא"ש וי"ל כאן סמך בדברי העיטור ממ"ש כדאמרינן בקרבן וכו' והרי בקרבן פלוגתא אם כהני שלוחי דידן או דרחמנא נינהו שם אינו מטעם שליחות ממש ועי' במחנה אפרים הנ"ל בתורם משלו וכו' מי העושה המצוה התורם או בעל הכרי עיי"ש ואם לא נאמר מטעם שליחות יש להדר בגדול צ"ל טעמא אחרינא בזה:

נתעלם מבי"ד וכו' חייב למול א"ע וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדול ולא ימול א"ע הרי הוא מבטל עשה אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד. עיין בראב"ד ובכ"מ ובמרכבת המשנה מפרש שאם מל לא עבר על כרת על אותו שביטל וכמ"ש רבינו בפ"ה ה"ב מהל' ק"פ וכיו"ב כתב במ"ע עיי"ש:

אלא די"ל מ"ש רבינו ה"ה מבטל עשה וכו' דהרי כ"ז שלא תיקן הוי גם עשה דכרת עליו ולאחר התיקון גם העשה תיקן ונראה דאף על הכרת שייך תיקון מ"מ על אותו הזמן שביטל ושיהה במילתו בזה לא שייך תיקון למפרע ואף דעשה בעצמה הוי תיקון על ביטולה מזמן לזמן לא שייך תיקון למפרע ור' דוד ערמא"ה ז"ל כתב בכונת רבינו דקודם שמת אינו בכרת ולא מלקין אותו וגם כרת שכתב כונתו כרת נשמה כמ"ש בהל' תשובה עיי"ש וזה מ"ש הרמ"כ מובא בכ"מ. ועי' בס' שערי דעה לאאמו"ז הגאון ז"ל בסי' רס"א שהביא בשם הרא"ם בריש פרשת חיי שרה דחייב כרת מלקין אותו כמ"ש רבינו בפ"א מהל' ביאות אסורות כל אשה וכו' אסורה מהעריות וכו' חייב עלה כרת או מלקות וא"כ יש לפרש חייב כרת מלקות שכל חייבי כריתות שלקו פטורין ממלקות אם היה בעדים ובהתראה וכתב אאמו"ז הגאון ז"ל לפרש בזה דמ"ש הראב"ד דלא הוי התראת ספק לענין כרת וכיון דכרת מחייב אף בהתראת ספק ממילא ג"כ מלקות וכתב די"ל נפק"מ לענין לקברו בין רשעים גמורים מדסתמו ולא כתבו לענין מלקות עיי"ש. והנה לא מצינו מלקות בחייב עשה ורבינו כ"כ בל"ת בלבד ובאלו הן הלוקין במס' מכות ופי"ח מהל' סנהדרין ה"א אלו הן הלוקין כל העובר על ל"ת שחייבין עליו כרת וכו' ועי' בפי"ט שם. ונראה דלא שייך מלקות בביטל עשה ויקשה לומר דדעת הראב"ד דלוקין במילה גם זה לומר מדלא הוי התראת ספק לענין כרת לא הוי כמו"כ לענין מלקות צ"ע דנפק"מ לדידן לענין כרת רק אם לוקין ובלעדי זאת קמיה שמים גליא ולענין לקברו בין וכו' נראה בזה לא תליא בהתראת ספק משא"כ לענין מלקות ודברי הרא"ם והר"ד הערמאה ז"ל צ"ע. ועי' בפר"ח ממס' נדרים פ"ג דויבקש להמיתו קאי על משה ותירץ שאני דרב גוברא או דלזרוזי ולא להמיתו עיי"ש ועי' בתוס' במס' מכות דף י"ד ע"א בד"ה לאפוקי עיי"ש במ"ש:

הלכה ג

אחד עבד שנולד ברשות ישראל ואחד עבד הנלקח מן הגוים חייב הרב למול אותן אלא שיליד בית נימול לשמונה ומקנת כסף נימול ביום שנלקח אפי' לקחו ביום שנולד נימול ביומו. יש מקנת כסף שנימול לשמונה ויש יליד בית שנימול ביום שנולד כיצד לקח שפחה ולקח עוברה עמה וילדה הרי זה נימול לשמונה ואע"פ שלקח העובר בפ"ע והרי העובר עצמו מקנת כסף הואיל וקנה אמו קודם שנולד נימול לשמונה. והנה בגמ' איתא יש יליד בית וכו' יש מקנת כסף וכו' כמובא בכ"מ ומדברי רבינו נראה דיליד בית בשמונה ביותר ממקנת כסף וכמ"ש ואע"פ וכו' אפ"ה בכה"ג אף מקנת כסף בשמונה וכן בהל' ה' כתב שאין אמו וכו' כדי שיהיה הבן יליד בית וכו' ובגמ' לא מצינו לחלק וליתן יתר שאת ליליד בית ממקנת כסף ועיין ברש"י שם בד"ה יש יליד וכו' עיי"ש דאין שום למוד מקרא המורה יותר מזה מעל זה ועי' בכ"מ מ"ש כאן אבל כנראה ממה שבראשון במקנת כסף ומה שבשמונה ביליד בית נראה בלקח שפחה מעוברת וילדה כדאיתא בגמ' נימול בשמונה והיינו משום דלידה היתה בביתו ובלוקח שפחה לעוברה אף דהוי יליד ביתו וע"מ שלא לטבלה כבר כתב רבינו בטעמא דלא הוי בכלל זה. אלא דמצד אחד הוי מקנת כסף ושאני מיליד בית בקנה שפחה ונתעברה אצלו נקרא זה מקנת כסף וזה יליד בית אבל העיקר תליא במה שהוא באמת בכלל יליד ביתו ורשותו ורבינו נקיט לקח שפחה ולקח עוברה עמה ועיין בכ"מ ועי' במרכבת המשנה דיש לו יסוד בבה"ג בהל' מילה עיי"ש ונראה דבכה"ג שייך ביותר לשון מקנת כסף מאם לקחה מעוברת וכו' ומובן ביותר השינוי למה זה יקרא מקנת כסף וזה יליד בית מאם בשניהם נולדים בבית רק העבור מפריד ביניהם:

הלכה ה

לקח שפחה לעובריה או שלקח שפחה ע"מ שלא להטבילה לשם עבדות אע"פ שנולד ברשותו נימול ביום שנולד שהרי הנולד הזה כאלו הוא מקנת כסף לבדו וכאלו היום קנהו שאין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהיה הבן יליד בית ואם טבלה אמו אחר שילדה הרי זה נימול לשמונה. שהרי וכו' מקנת כסף לבדו וכו' וכמש"ל דיש מקנת כסף שהיא יליד בית אבל זה שנראה כיליד בית הוא כמקנת כסף לבדו ודעת רבינו בטעמו דיליד בית לא יקרא רק אשר בשם יליד בית ישראל ובלא טבלה אין שמה שפחת ישראל דיצאה מתורת שאר שפחת ישראל אף דקנין כספו הוא ולא בכלל שפחת ישראל ולא בכלל מביתו וברש"י בד"ה שלקחה ע"מ שלא להטבילה דלא שייכא בה תורת חיובא דמצות כלל דלאו דומיא דלכם הוא וכו' עכ"ל נראה דביתו ולכם לא שייך רק במה שכולו

לכם שיש רשות בה להטבילה ולכל מילי ויש לפרש דעת רבינו ג"כ שאינה בכלל שפחת ישראל משום שאין לו רשות לכל בה ועי' בריב"ש בסי' שמ"ד מ"ש במקצתו לכם ולחלק בין מצוה ואיסור עיי"ש וכאן לא שייך זה:

ועיין בחידושי הר"ן בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה פי' ונתעברה אצלו הולד נימול לאחד דכיון דשייר בקנינה אינו שלו לגמרי וכיון שהתנה עמה אין יכול להטבילה בע"כ לשם עבדות משא"כ בעלמא בלי תנאי דקיי"ל אדם מטביל שפחתו לשם עבדות וכיון דשייר בקנינה לא קרי ביה לכם ואפי' למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי עכ"ל ולכאורה נראה כן דהרי לר' חמא תליא בטבלה וכו' ולדידן עכ"פ צריך שיהיה בידו להטבילה וטעמא דבידו לא הוי דעי"ז הוי כשלו וברשותו ממש ובכלל לכם והנה במס' חולין דף קל"ד ע"א מחלוקת אם ע"מ תנאה הוי או שיורא ועיין בש"ך יו"ד בסי' ס"א ס"ק י"ח שכתב וז"ל ודוקא במתנות כיון דנתן כל הבהמה ליד ישראל לא אמרינן שיורא שייר משא"כ בשדה דקרקע בחזקת בעליה עדיין עומד עכ"ל וכמ"ש בתוס' בכמה דוכתי דאמרינן דעבד מוחזק בעצמו וא"כ שפחה כשדה דמי' וגם בלא"ה י"ל דלא הוי כשלו אף אמרינן דתנאה הוי דשאני בתנאי דעלמא דבידו לקיים התנאי ולעשות בכל אופן שירצה משא"כ כאן דאם לא מקיים התנאי א"כ בטל כל קנינו בהשפחה וממילא לא מהני הטבילה ולא שייך ביטול התנאי כלל רק שיור בלבד אף באמר ע"מ וגם ממ"נ במקיים התנאי אינו שלו ובלא קיימו לא הוי שלו:

ובתוס' דף קל"ה ע"ב בד"ה כתנאי הקשו האיך מוכח מדר' חמא דאמר ילדה ואח"כ הטבילה זה יליד בית הנימול שנימול לאחד דס"ל משום דאין אמו טמאה לידה דילמא טעמיה דאינה חשובה גיורת עד שתטבול כדאיתא במס' יבמות מ"ו וביוצא דופן י"ל דס"ל דנימול לשמונה עיי"ש ולמ"ש י"ל דהרי גם לת"ק בע"מ שלא להטבילה לא נימול לח' אבל דוקא בפי' ע"מ שלא להטבילה דלא הוי לכם משום שיור ובלא פי' כיון דיכול להטבילה ובידו הוי כשלו וברשותו והנה האי טעמא דבידו מקרי לכם נראה להגמ' כסברה פשוטה דלא נאמר דר' חמא פליג על זה וע"כ האי דבעי הטבילה דוקא משום דאין טמאה לידה דהרי לענין דצריכה שתהיה בכלל שאר מצות בחיוב לא הוי רבוי ע"ז כמו על טמאה לידה כדאיתא שם בגמ':

אמנם מ"ש רבינו ואם טבלה אמו אחר שילדה נימול לשמונה צריך טעמא למה נאמר דמהני דהוי למפרע בשעת לידה כשלו:

והנה למ"ש לעיל דאף דע"מ תנאה הוי מ"מ בזה ממ"נ באם קיים התנאי אינה שלו ובשאין מקיימו ג"כ אינה שלו דהמעשה בטל דע"ז נמכרה לו י"ל בכה"ג דטבלה מרצונה

וא"כ ימצא בלא קיים התנאי ועם כל זה היא שלו דמחילה בכ"מ כקיום התנאי כמ"ש ז"ל עי' בר"ן במס' נדרים וי"ב בזה וא"כ כיון דהוי תנאי ולא שיור שייך לומר דהוי לכם דהרי אם תרצה לטבול צריכה שיהיה האדון מטבילה שאינה ברשות עצמה והתנאי היה רק בע"כ ולא מרצונה דברצונה הוי כקיום התנאי וא"כ שייך לומר שפיר דמהני למפרע ואף למ"ש דלא שייך שלא לקיים התנאי דהרי בלא קיים הוי שאינה שלו והטבילה לא מהני. בכה"ג דרוצה היא וכמ"ש מחילה כקיום התנאי א"כ ימצא שיהיה טובלה ועם כל זה תהיה שלו וא"כ במ"ש דברי רבינו מובנים ועי' בשו"ע אהע"ז בסי' ל"ח בענין מחילה בתנאי עיי"ש וי"ל ביותר דלכאו' הוי כתנאי שא"א לקיימו וכמ"ש אבל כיון דאפשר ברצונה הוי בגדר תנאי דלא היה רק לבע"כ:

ובמ"ש נאמר ליישב מ"ש רבינו בה"י חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה שאע"פ שנימול לשמונה אינו דוחה את השבת ובראב"ד השיג עליו שם דמאי שנא ממקנת כסף ועי' בכ"מ מ"ש כאן בזה ובס' מרכבת המשנה עיי"ש שכתב בראשונה דמכ"ש מקנת כסף ואח"ז כתב דבמקנת כסף גם לרבנן צריך טבלה ואח"כ ילדה ורק ביליד בית פליגי עיין מ"ש בטעמא עיי"ש בזה ולמ"ש י"ל דהיינו טעמא דביליד בית שייך לומר בכה"ג שכתב רבינו כאן בע"מ שלא להטבילה בטבלה אח"ז דהוי כקיים התנאי ולא הוי שיור ובגדר שלו ולכם ממש למפרע משא"כ במקנת כסף בלקח הוא ועוברה לא שייך כלל למפרע דלא הוי מסברה לומר למפרע כיון דבשעת חלות החיוב לא הוי לכם רק בתנאי כמ"ש הוי למפרע מסברה לכם כיון דמתחילה ג"כ תנאי לא הוי שיור וא"כ משו"ה לא כתב רבינו להלן כן רק ביליד בית דימצא ילדה ואח"כ טבלה משא"כ במקנת כסף דהוי בכ"פ בטבלה ואח"כ ילדה:

הלכה ז

גר שנכנס לקהל ישראל חייב מילה תחילה ואם מל כשהיה גוי צריך להטיף ממנו דם ברית ביום שנתגייר וכן קטן שנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני וכו'. עיין בכ"מ והנה במ"ש בנולד כשהוא מהול משום ספק ערלה כבושה וצ"ל דע"י הטפת דם הברית יתברר אם הוי ערלה כבושה דאז תתפרד הערלה דאל"כ מאי אהני הטפת דם ברית בלבד אם העטרה נתכסה בערלה כבושה:

והנה בהטפת דם ברית בגר מהול דלאו מטעם ספיקא הוי ומנ"ל דהיכא דלא שייך מילה צריך עכ"פ הטפת דם ברית מייתי בירושלמי במס' שבת בפר"א דמילה ה"ב רב אמר המל ימול מיכן לנולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית ובקרבן העדה פי' שם דמשום שמא ערלה כבושה היא עיי"ש ובבלי לרב א"צ דאמר הלכה כת"ק ומטעם

ספק למאן דס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא למה לי קרא ע"ז וכיו"ב בבראשית רבה פמ"ו ומביאן הגאון מהר"א מוילנא ז"ל בשו"ע בסי' רס"ג עיי"ש וי"ל דקרא אסמכתא או דבגר ילפינן הטפת דם ברית מקרא זה. והנה לדעת רבינו להלכה בנולד כשהוא מהול משום ספק ערלה כבושה ובגר הטפת דם ברית לאו מטעם ספיקא רק מודאי וצ"ל כמ"ש בתוס' במס' שבת דף קל"ה ע"א בד"ה לא דבין קטן כשהוא מהול ובין גר שנתגייר כשהוא מהול שניהם היו טעונין הטפת דם ברית אי לאו דדרשינן הכא דקטן א"צ להטיף ממנו משום דכתיב ערלתו ודוקא בקטן דגלי גלי בגר דלא גלי לא גלי עכ"ל:

והנה לכאורה האי דערלתו למעט קטן כשהוא מהול הוי בשבת שלא למולו ומנ"ל עוד דבחול לא צריכין הטפת דם ברית דלדעת התוס' עיי"ש. ונ"ל עם מ"ש בתוס' שם בד"ה ולא ספק דלמה לי קרא למעט דספק אינו דוחה שבת עיי"ש. ולפ"ז י"ל דעל כרחך ערלתו ממעט אף בחול ולדידן דבחול משום ספק מטיפין על כרחך במהול בודאי אין מטיפין דאל"כ גם שבת ידחה ולמה ממעטין מערלתו כשהוא מהול:

אמנם לכאורה יקשה עוד מנ"ל דא"צ הטפת דם ברית לנולד מהול אף בליכא ספיקא דערלה כבושה כמו בגר מהול וממעוטא דערלתו דאין דוחה שבת שמא דרק במילה ממש שבת נדחה ולא בהטפת דם ברית כשמהול כבר ועיין בס' מגן אבות דף מ"ח ע"ג ע"ש (וי"ל כמ"ש לעיל דלספק לא צריך קרא למעוטי כמ"ש בתוס' דלמ"ש הוי המיעוט לודאי שאין מטיפין י"ל הוי מחויב ודאי כמו בגר) וצריכין לומר כיון דע"כ הטפת דם ברית בכלל מילה דאל"כ מנ"ל לומר כן וכמ"ש בירושלמי המל ימול וא"כ הוי בכלל מילה שדוחה שבת וע"כ גם בחול רק משום ספיקא וצ"ע והנה למעוטי ספיקא ל"צ בשבת וי"ל שלא נאמר דהוי ודאי לענין הטפת דם ברית כמו בגר או כמ"ש בחי' הר"ן חולין דף כ"ב עיי"ש. ועיין בש"ך יו"ד סי' רס"ב ס"ק ב' שכתב די"ל הטפה אינה דוחה דוקא מילה עצמה עיי"ש וצ"ע:

אנדרוגינוס והוא הילוד שיש לו זכרות וכו' צריך למול אותו בשמיני וכו'. ועיין בכ"מ שכתב כיון דלא הוזכר בברייתא חילוק באנדרוגינוס לשאר נימולין אלא לענין שבת אלמא לשאר דינין שוין ונימול לשמונה עיי"ש:

והנה כמש"ל הטפת דם ברית דבחול רק מספיקא ולא כודאי כמו בגר מהול נדע ג"כ מערלתו אף דהוי בשבת וי"ל דבזה ע"כ מדמעטין בשבת גם בחול לא הוי רק משום ספיקא דמטעם הטפה הוי גם בשבת ודאי כמ"ש אבל באנדרוגינוס דמטעם ספק בלבד י"ל אין דוחה ודוקא בשבת ולא בחול:

והן זה ראיתי בס' אור זרוע הגדול הנדפס מחדש בהל' מילה סוף סי' צ"ט וז"ל ואפשר

דמ"ד צריך ומ"ד א"צ כלל כולהו ס"ל ערלה כבושה היא ור' יוסף אליבא דתרוייהו קאמר ומאן דפטר משום דכיון שהעור דבוק שם כשאר הגוף אין שם ערלה ומאן דמחייב משום דרבי קרא (עיין שהביא מעיקרא שם הירושלמי הנ"ל) ובדרש דקרא פליגי אבל למ"ד צריך ואין מחללין ההוא ודאי מספקא לה אם ערלה כבושה היא שמא אין שם עור כלל ורבה נמי דאמר חיישינן לא מיתוקם בשום ענין כמ"ד מחללין ולמ"ד צריך מתוך הלשון דנקיט טפי הטפת דם ברית בגר שנתגייר מהול ונולד מהול משמע דמה זה בהטפת דם בעלמא אף זה בהטפת דם בעלמא ואעפ"י שלא נתקיים בו מצות פריעה למילה איתרבי ולא לפריעה זה כמה שנים הביאו לפני תינוק שהיה נולד בחתיכת מהול וכו' ואין לך אדם הבא לקרוע עור המכסה את ראש הגויה שלא היה מביאו לידי סכנה וכו' אמרתי להטיף דם בעלמא כעין סריטה מראש הגויה בחתיכת מילה שחותכין בראש הגויה דכדי הוא רב לסמוך עליו בשעת הדחק ופוק חזי מה עלתה ביה בר' אדא וכו' דעבר על דרב וכו' ושלום שמשון בן אברהם וכו' עכ"ל:

הלכה ח

אין מלין אלא ביום אחר עלות השחר בין ביום השמיני שהוא זמנה ובין שלא בזמנה שהוא מתשיעי והלאה שנאמר ביום השמיני ביום ולא בלילה מל משעלה עמוד השחר כשר וכל היום כשר למילה ואעפ"כ מצוה להקדים בתחילת היום שזריזין מקדימין למצות. ובהגהות מיימוני ואם מל בלילה צריך להטיף ממנו דם ברית כדאשכחן דבר שמצותו בלילה אם עשהו ביום אינו כשר כמו קצירת העומר ה"ה דבר שמצותו ביום אם עשה בלילה דאין כשר וכן מוכח לשון העמוד עכ"ל ועי' בש"א סי' נ"ג שכתב ג"כ לדייק מלשון רבינו דס"ל בלילה פסול בדיעבד מדהקדים וכתב אין מלין אלא ביום בין ביום השמיני בין שלא בזמנה ואח"כ כתב מל משעלה עמוד השחר כשר משמע דבלילה אפי' בדיעבד פסול לא שנא בליל ח' לא שנא שלא בזמנה נמי פסול עיי"ש:

ועי' בראש"ש שבת קל"ה ובטור ושו"ע יו"ד סי' רס"ב במל תוך שמונה ובשו"ע סי' הנ"ל בהגה בסעיף א' עבר ומל בלילה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית מלו תוך שמונה וביום יצא ובש"ך שם ס"ק ב' השיג ע"ז דיצא מדרכי משה שכתב די"ל דעדיף תוך שמונה מנימול בלילה והקשה ע"ז ממס' מנחות דף ע"ב ע"א דאיתא שם ר' אליעזר ב"ר שמעון דאמר נקצר שלא כמצותו פסול בשיטת ר' עקיבא אמרה דאמר כל שאפשר מערב שבת אינו דוחה ואם נאמר דשלא כמצותו כשר בדעבד למה ידחה שבת נקצר מע"ש וא"כ אם נימול בתוך שמונה כשר יקשה כ"כ למה ידחה מילה השבת כיון דאפשר מע"ש:

ועיין בס' שאגת אריה בסי' נ"ב שהקשה ע"ז הרבה קושיות בראשונה הקשה דאם גם לא

נימא דכשר במלו תוך שמונה יקשה עוד דעכ"פ כשר במלו לאחר שמונה ולמה ידחה לר"ע שבת דאפשר לאחר שמונה ואם דשייך זריזין וכו' הקשה ע"ז מהאי דאיתא שם רבי (כר"י) [כר' שמעון] ס"ל דאמר חביבה מצוה בשעתה מאברים ופדרים וכו' עיי"ש והנה יקשה דשאני קצירת עומר מהקטרה דבהקטרה שייך חביבה וכו' אבל בהקצירת עומר הרי משום זריזות אפשר מע"ש דהוי שפיר זריזות עיי"ש וגם הרי במסקנא איתא דלא אמרינן חביבה מצוה בשעתה רק בהקטרה דשבת נדחת כבר עיי"ש וא"כ לפ"ז יקשה במילה למה ידחה השבת דלא שייך חביבה וכו' ואפשר לאחר שבת וכתב דנעלם מהש"ך מ"ש בתוס' שם שהקשו על מאי דאיתא אמאי דחי שבת נקצריה מע"ש ואע"ג דלכתחילה מצותו בלילה כיון דבדעבד כשר לא הוי דומיא דתמיד דכתב בי' במועדו לומר דדחי שבת ומסתברא דדומיא דתמיד בעינן עיי"ש וא"כ דומיא דתמיד לא שייך רק בקצירת העומר דקדשים מקדשים ילפינן ולא במילה עיי"ש שהאריך עוד בזה ועי' בס' שערי דעה לאאזמ"ו הגאון ז"ל שכתב בדעת הש"ך מדאיתא בשיטת ר"ע אמרה והרי בדברי ר"ע שאמר שאפשר וכו' הוי בשאפשר לכתחילה והאיך הוי בשיטתו ועל כרחך גם ר"ע ס"ל בכל מילי כן ולמידין מתמיד עיי"ש:

ולענ"ד נראה דאמרינן כמו דמצינו בתמיד שדוחה דהוי רק באופן שאי אפשר כלל לעשותו רק בשבת וכמו"כ בכל מילי אף דיש לנו למודא לדחות נאמר דהוי רק בשאי אפשר אף בדיעבד אבל בדבר שאפשר בדיעבד י"ל שאין שבת נדחה דזה לעשותו באופן לכתחילה לא חמיר כ"כ לדחות השבת וכמו בתמיד כן בכל הדברים ומדאין לנו למודא דשבת נדחה ע"כ דבתוך זמנו אינו יוצא כלל:

ועל הקושיא שהקשה הש"א לרבי נאמר לחלק בין קצירת העומר דשייך זריזין לקצור מע"ש להקטרה דהוי מטעם זריזות בשבת כמ"ש לעיל בשמו הנה קושיא זאת יקשה גם בלעדי הש"ך. אבל לענ"ד לא שייך לומר זריזין מקדימין וכו' רק בדבר שיוצא בו לכתחילה ולא במה שיוצא בו רק בדיעבד אף לדעת הסוברים דזריזות דוחה המצוה מהמובחר ועי' במג"א בסי' כ"ה עיי"ש כ"ז להמובחר ולא במה שאין יוצא לכתחילה:

ועל הקושיא דאם נאמר גם מה שאי' מענינא דקרבנות נאמר כן א"כ למה ידחה מילה בשבת דאפשר בתשיעי ומשום חביבה וכו' לא שייך היכא דלא נדחה שבת כמ"ש לעיל בשמו נראה לענ"ד דשאני מילה משאר מצות העומר וכיו"ב דהוי המצוה על הדבר משא"כ מילה דהוי המצוה על האדם ואף למ"ש רבינו לעיל ה"ב שאם מל אין עובר בכרת למפרע מ"מ המ"ע דמילה דהוי עליו על כל יום ויום בפ"ע לא תיקן למפרע כמ"ש לעיל וא"כ על יום השמיני דהוי המצוה בפ"ע שיהיה נימול בו לא שייך לומר דאפשר

למחר והאי דדחי שבת אף דבמלו למחר תיקן הכרת למפרע והוי כעשה בעלמא ע"ז לנו מקרא ולא שייך להקשות ועכ"פ חמיר מצותו דהוי בכרת כשלא מל אח"ז ורק באם נאמר דתוך ח' יצא ע"ז כתב הש"ך שפיר דהוי אפשר כיון דיוצא בדיעבד ולא ידחה כמו דאמרינן בקצירת העומר כן נראה לענ"ד:

גם מ"ש בש"א במלו בתוך זמנו לא שייך הטפת דם ברית דהוי כנחתך הגויה עיי"ש צל"ע דמאי שנא מגר מהול דצריך הטפת דם ברית ועיין מ"ש לעיל בשם האו"ז עיי"ש וכמ"ש בתוספות דמאן דס"ל דבנולד מהול א"צ משום דקרא מעטיה משא"כ בגר עיי"ש וא"כ נראה דבלא"ה לא אמרינן דהוי כנחתך ובתוך זמנו לר"ש שמובא ברא"ש במסכת שבת נראה שא"צ הטפה משום מעוטי מקרא ולא משום שאין ראוי ובנחתך כתב שם בפ"ע דדי בטבילה בגר עיי"ש:

וכל היום כשר למילה ואעפ"כ מצוה להקדים בתחילת היום שזריזין מקדימין למצות. עי' מ"ש בזה בפ"ב ה"ה מהל' ק"ש בענין זריזין אם הוי מדאורייתא ואם במצות דרבנן כמו"כ עיי"ש:

הנה מצינו זריזין וכו' בכמה דוכתי וגם חביבה מצוה בשעתה במס' פסחים ומנחות וכיו"ב ועיין בספר ארעא דרבנן אות א' שהחליט דאין מעבירין על המצות וחביבה מצוה בשעתה אחת היא והחליט במצוה מהמובחר אחר זה לא אמרינן חביבה מצוה בשעתה ואין מעבירין וכו' ועי' כיו"ב בשו"ת חכם צבי סימן ק"ו ובמל"מ הל' מגילה פ"א הי"א ובמג"א בסי' כ"ה ס"ק ב' וסי' תכ"ו ס"ק י"ג והביאו ראיה לזה ממסכת יבמות במצוה בגדול ליבם דלא אמרינן בהמובחר אח"ז שיהוי מצוה לא משהינן ולדעתם כמו"כ מצוה גדולה אחרת הוי בגדר זה עיי"ש:

ולכאורה יש לעיין בהאי מלתא דמה דאמרינן חביבה מצוה בשעתה ילפינן במסכת פסחים ס"ח ומנחות ע"ב מהקטר אברים ופדרים שמקריבים בשבת ולא משהינן עד לילה ודוחין שבת עיי"ש וא"כ מדדחינן שבת משום חביבה מצוה בשעתה למה לא תדחה המובחר לאח"ז ונעשה בפחות מזה בשעתה. גם בתמידין ומוספין וקידוש היום דאמרינן כן דהוי מצות אחרות יקשה ג"כ דאם דוחה איסור שבת החמור מכ"ש מצוה אחרת המובחרת מהמצוה שיעשה עתה:

והנראה לומר ונדבר מקודם בענין חביבה וכו' ומקדימין למצוה אם אחת המה ואם שניהם מדאורייתא והנה כבר כתבתי לעיל בהל' ק"ש במאי דמצינו גם באיסור דרבנן זריזין וכו' והסתירות והישוב בזה עיי"ש:

והנה חביבה מצוה בשעתה מצינו גם במצוה מדרבנן במסכת פסחים דף ק"ה ע"ב

וחביבה וכו' מדאורייתא כמוזכר במס' פסחים ס"ח ע"ב ובמסכת מנחות ע"ב ע"א אמר רשב"י בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים כשירים כל הלילה ואין ממתינין להן עד שתחשך וברש"י שם כשירין כל הלילה כדכתיב על מוקדה על המזבח כל הלילה ויוכל להקטירן כל הלילה ואעפ"כ אין ממתינין להם עד שתחשך אלא מחללין שבת עליהן כדכתיב עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אלמא חביב למהר מצוה בשעתה עכ"ל ועיין בפ"ד מהל' מעשה קרבנות ה"ג. ועיין במסכת מנחות שם וא"כ נראה מפורש דהוי מדאורייתא ועיין במסכת מו"ק דף ט' ע"א שיורי בנין ביהמ"ק לא משיירין עיי"ש:

וכמו כן במסכת פסחים דף ד' ע"א זריזין מקדימין למצוה וכו' וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבוקר וברש"י נבדק בצפרא וכו' דאיכא הקדמה לזריזין כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וכו' ולא המתין עד הנץ החמה וכו' עכ"ל:

והלשון אלא שהזריזין וכו' משמע דדרך הותיקין וזריזין כן כמו במסכת ברכות בפ"ק ותיקין היה קורין וכו' וכן נראה מלשון רש"י שכתב ובזריזותיה דאברהם וכו' דמשמע דלא הוי חיוב כ"כ על הכל רק אברהם היה זריז ונשכר וכן ללמוד ממנו והוא עצה לזריזים בלבד. ויש לפרש בלשון רש"י גם כן ובזריזותיה דאברהם שהיה קודם הנץ אבל לנו מצותה לאחר הנץ כדאיתא במסכת מגילה דף כ':

אמנם הלשון שיהוי מצוה לא משהינן דאי' בכמה דוכתי נראה דהוי כן מהרוב על הכל ולפ"ז הספק רק אם החיוב מדאורייתא או מדרבנן אף כהנראה דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין וכו' אחת היא וא"כ הוי זריזין וכו' דאורייתא אמנם כנראה באמת ב' דברים המה לכן לא הביאו מהקטר חלבים וכו' ואף דמשם לא נדע דהוי בבוקר והוי ס"ד קודם הרי במילה דאי אפשר בלילה לא שייך קודם וממילא משום חביבה וכו' בהתחלת הזמן חיובו לעשותו ונראה דזריזין דבר בפ"ע ומקרא אחרינא ילפינן לה ומלשון רבינו אין הכרע אף שמשנה מלשון הגמרא בקצתו אם הוי בחיוב או מצות זריזין בלבד ובמסכת יבמות דף ל"ט גבי מצוה בגדול ליבם דאיתא שיהוי מצוה לא משהינן ושם דף מ"ז ע"ב גבי גר מלין אותו מיד מ"ט שיהוי מצוה לא משהינן נראה דהוי חיוב לזרוזי נפשו בזה:

ואם הוי מדאורייתא י"ל דיש לדקדק בלשון הברייתא במס' פסחים הנ"ל כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצוה ועיין במגילה דף כ' דלשון כל היום צריך הבנה דהרי כשר כל ימי חייו רק דחיובי למול באותו היום ואם עבר היום ביטל מ"ע דכרת. ואם למעוטי לילה קאתי הול"ל מצותו ביום וכשר לעולם אלא שזריזין וכו'. ובמסכת

מגילה דאי' ג"כ כל הלילה כשר וכו' היינו משום אחר החצות דאיכא סייג ועיין בתלמידי רבינו יונה ריש מס' ברכות ותוס' פסחים דף ק"כ וברמב"ם בזה ובש"א אבל במילה כאן לכאורה יש לדקדק כמ"ש:

וי"ל דהנה גם להבין בהאי דפשיטא דכל היום וכו' אלא שזריזין וכו' דרק מזריזות יהיה בבוקר הרי היה נראה בלא זריזות יחול מצות המילה בהתחלת היום ותיכף יחול עליו המצוה דהזמן שקבעה התורה במילה היום השמיני וקודם לזה לא ימול ואם ביטל יומו עבר עשה דכרת אף דכל ימיו מוטל חיוב זה עליו ואפשר לתקנו עוד ולפ"ז נאמר דהמצוה שימול א"ע ושלא יהיה ערל וא"כ מ"ע שימול עליו תמיד כל ימי חייו. ושלא יהיה ערל כבר ביטל ביום שעבר ולא מל וכמ"ש לעיל. וא"כ כמו דאמרינן מיום שמיני והלאה כן נאמר על תחילת היום השמיני מיד על אותו היום דאף דמ"ע כל ימיו. בלא מל בתחילת זמן חיובו בבוא היום ביטל המ"ע על שהיה ערל ועבר בקצת זמן החיובו מתחילתו דמאותו הזמן שהוא מחויב ויכול למול חל המ"ע וביטל העשה על הזמן שעבר ולא מל ומנ"ל לחלק בין בבוקר ומיום השמיני ושלאחריו ולמה נאמר כל היום כשר וכו' ומידי ספיקא לא נפקא:

וגם יש להבין בהאי דכל היום כשר להיפוך מנ"ל דכל היום כשר אפי' בתחילתו וגם הזריזות בהתחלתו. והנה מקרא מפורש ביום השמיני ימול וכו' הרי דמצוה באותו היום והתורה סתמה ועל כרחך מתחילת היום אבל עיין במסכת שבת קל"ב ע"א דלמדין מביום וכו' אפי' בשבת ומקשינן האי למעוטי שביעי ומשני מבן שמונת ימים נפקא ועיין בתוספות שם ובמס' מגילה כ' ע"א בד"ה דכתיב שהקשו על דנקטי מקרא דביום השמיני עיי"ש ועוד שם רב אחא בר יעקב אמר אמר קרא שמיני שמיני אפילו בשבת האי שמיני למעוטי שביעי שביעי מבן שמונת ימים נפקא ואכתי מבעי ליה חד למעוטי שביעי וחד למעוטי תשיעי דאי מחד הו"א בשביעי הוא דלא מטא זמניה אבל משמיני ואילך זמניה הוא אלא מחוורתא כר"י עיי"ש. והנה אמרינן שלא נאמר דוקא בשמיני אז מתחיל זמנו שיכול למול וצריכין קרא שצריך למולו אז. והנה מבן שמונת ימים הוי ס"ד דאינו רשאי עד שיעבור כל השמונה ימים ולמדין מביום דרשאי אז ולא צריך כל השמיני שלימות ואכתי לא נדע החיוב ביום השמינייה דוקא וזה יקשה לר"י גם כן עיי"ש:

ולכאורה היה נאמר דזה נדע ממקצת היום ככולו דקיי"ל בכמה דוכתי ויש לעיין בזה בכמה דוכתי דמחלקינן בין תחילת החשבון לסופו ומ"ש לחלק בין נידה וזיבה בתוספות במסכת נדה ופסחים פ"ד עיי"ש. ובמ"א חשבתי לחלק בין מ"ע ול"ת בזה עמ"ש בריב"ש בסי' שמ"ד עיי"ש. ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא במקצת היום ככולו אם בתחילתו

או בסופו ועיין בתוספות הנ"ל שכתבו סברות להכריע למה נאמר בזה בתחילתו ולזה בסופו עיי"ש:

וי"ל דהנה בספיקות סתירות כאלו בכונת התורה אם מתחילתו מיד או דוקא בן שמונת ימים לא שייך מספק לחומרא דממ"נ דאם נאמר לבסוף שמא מתחילה וביטל מ"ע ואם מתחילה שמא זמנו לאח"ז ולא קיים כלל ומסתברא לומר בן שמונת ימים דוקא כפשטא דקרא וליכא להכריע ממקצת היום ככולו ולפ"ז צריכין אנו קרא שמיני לשביעי דלא וחד בשמיני דרשאי בשמיני ולא נדע עוד דדוקא בשמיני ועיין בסי' רס"ב במל בתוך ח':

והנה למ"ש כיון שספיקות שות לחומרא נוטה ביותר לומר מאוחר וגם כללא מוטב לעבור בשב ואל תעשה וכו' אבל אם נאמר דזריזין ושיהוי וכו' מצוה מהתורה וא"כ נאמר מוטב למול בהתחלת יום השמיני דכיון דאין הספיקות שוות דאם הוי ביום שמיני ועשה אח"ז ביטל מ"ע דכרת וגם החיוב דזריזות וא"כ נאמר ככללא מדסתמא התורה ניזל בתר הנוטה ביותר ואף אם נאמר בכה"ג דמאחר משום ספק לא שייך שיהוי וכו' מ"מ זריזות ביטל עכ"פ ולפ"ז מזריזין וכו' ושיהוי מצוה וכו' נדע דיום שמיני כשר וממילא קרא אחרינא למ"ד במסכת שבת קל"ד קאתי וא"כ מדויק כל היום כשר משום דיש סברה לומר שאינו כן וכמ"ש ועל ידי הזריזות וכמ"ש נדע כן מביום וכו' ולפ"ז מיושב קושית התוספות במסכת שבת ומגילה למה נקטו האי קרא דביום ובמסכת שבת נילף מבן שמונת ימים דלמ"ש צריכין להאי קרא כאן וממילא נפשוט למ"ש דזריזין הוי דאורייתא ועיין במל"מ בהל' מגילה פ"א הי"א בספק י"ד וט"ו יקרא בי"ד משום דאם הוי זמנו בי"ד קיים זריזין מקדימין עיי"ש וזה ראיה למ"ש. גם י"ל כיון דנוטה יותר:

והנה אפילו אם נאמר דזריזין וכו' לא הוי מדאורייתא חביבה וכו' על כרחך מדאורייתא כדאיתא במסכת פסחים ומנחות הנ"ל ונראה דחביבה וכו' וזריזין וכו' לאו אחת היא דהנה חביבה מצוה בשעתה כמו באברים ופדרים שכבר התחיל במעשה הקרבנות ועיקר כפרתו בשבת ע"כ ולכן אין להפקיע ולהפסיק באמצע המצוה וכן מורה הלשון חביבה המצוה בשעתיה דיקשה כיון דלילה ג"כ זמנו הרי הוי גם אז בשעתיה אבל בשעתיה קאי על זמן התחלת עשיתו כבר דכיון שהתחיל יש לגמרה וכמ"ש ז"ל מצוה שבא לידך אל תחמצנה משא"כ הזריזין מקדימין וכו' דהוי להתחיל המצוה מעיקרא. ועיין ברש"י במסכת יומא ל"ג גבי אין מעבירין על המצות עיי"ש. ולכן במילה וכיו"ב מצינו רק לשון זריזין מקדימין וכו' ושיהוי מצוה וכו' ולא חביבה מצוה וכו' ולכן קרא מיוחד על זה בפ"ע:

והנה לכאורה נגד דברינו סוגיא דמס' מנחות ע"ב ע"א דאיתא סבר לה כאידך דר"ש וכו'

חביבה מצוה בשעתה וכו' ושם לא התחיל עוד לקצור שאני שם דעיקר מצותו לכתחילה באותו הלילה בשבת אף בלא התחיל הוי בשעתיה דאם יקצור מע"ש הוי שלא בשעתה לכתחילה:

ובמס' פסחים דף ק"ה דאי' חביבה וכו' גבי כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד היום וכו' ולישבקיה עד למחר וליעבד ביה תרתי א"ל חביבה מצוה בשעתה עיי"ש וי"ל כיון שהתחיל קדושת שבת למלאכה ולתפילה וי"ב וא"כ כל הנעשה לקידוש השבת כאחת חשבינן והוי כמו שהתחיל ובאמצע המצוה כשיפסיק בקידוש היום השייך עתה ושפיר בזה לומר חביבה מצוה בשעתיה:

ועוד שם ומי אמרינן חביבה וכו' והא תניא הנכנס וכו' ואח"כ אומר הבדלה על הכוס וכו' ולא אמרינן חביבה וכו' ולכאורה מצות הבדלה הוי התחלת המצוה ושייך זריזין וכו' ולא חביבה וכו' לפמ"ש וי"ל כמו דאם מפסיק באמצע מבטל חביבה וכו' ומקרי בשעתיה משום שהתחיל בעשיתו כמו"כ אם עיקר הזמן אז ומשהה עד שתעבור מקרי ג"כ בשעתיה וא"כ י"ל בס"ד קודם דאמרינן שם שאני בין אפוקי יומא לעיולי יומא הוי ס"ד דעיקר זמן הבדלה מיד בהתחלת הלילה להבדיל בין החושך לאור וקודש לחול ומשא"כ בשאר מצות דאין המצוה על הזמן כמו הבדלה דעיקר מצותה על הזמן בלבד ועיין ברשב"ם בד"ה עיולי יומא מחבבין ליה ועבדינן קידושא מאורתא כי היכא דלנקטי עילוון הא דחביבה מצוה בשעתיה וזריזין מקדימין למצוה עכ"ל נקיט תרוייהו ונראה ג"כ מדבריו דשני דברים המה גם י"ל דס"ל להגמ' דעל כרחך אף דאמר הבדלה על הכוס לאחר בהמ"ז משום דאי אפשר מ"מ בס"ד בתפילה מבדיל מקודם משום זריזין וכו' וממילא שייך חביבה וכו' על הכוס דהוי באמצע אח"ז וכמ"ש לעיל ומדויק לשון הרשב"ם דדוקא בעיולי עבדינן כן ולא באפוקי ונקיט תרוייהו נגד אפוקי דס"ד לומר כן דמצד זריזין וכו' מבדיל בתפילה וממילא שייך חביבה וכו' על הכוס ואמר דרק בעיולי ולא באפוקי עבדינן כן ואתי שפיר ומובן:

ועי' עוד בילקוט בשם תו"כ מובא במג"א בסי' כ"ה הנ"ל וז"ל ואם לא תשיג ידו וכו' כמה חביבה וכו' שמיד שמביא עשירית האיפה ואין ממתינין לו עד שיתעשר ויביא כשבה או שעירה וכו' ר"א אומר חביבה וכו' שמיד נערכים וכו' ונותן סלע וכו' ויביא חמישים סלעים ר"ש אומר חביבה וכו' שהקטר וכו' ועי' בקרבן אהרן דף נ"ח ע"ב שם שמביא טעם במחלוקתם ולמה פליג ר"ש על כולם ויש ליישב גם בזה וגם י"ל בחוטא ומתחרט להביא קרבן הוי הקרבן מענין ואמצע תשובתו וכפרתו וכמו"כ בערכין דהוי ע"י דבריו

שהתחיל בנדבה ובהתחיל במצוה ועליו לגמרה שייך חביבה וכו' וכמ"ש:

ומיושב במ"ש להקשות על המג"א וסייעתו דאם חביבה וכו' דוחה איסור שבת ולמה לא אמרינן שיהוי מצוה לא משהינן היכא דיעשה אח"ז מהמובחר דלמ"ש חביבה וכו' בהתחיל כבר בהמצוה להפסיק באמצע חמיר ודוחה שבת משא"כ זריזין ושיהוי וכו' דלא התחיל כלל והם ז"ל בשיהוי וכו' כמו כן וכן הסוגיא במס' יבמות שהביאו שם:

ועי' בטו"ז או"ח הל' חנוכה סי' תרפ"א שכתב בענין נר חנוכה והבדלה איזה תקדם שכתב דכבר נכנס שבת ועיולי הוי חדא עיי"ש ולמ"ש יש לפרש שכבר נכנס שבת ושייך חביבה מצוה בשעתיה כמ"ש לעיל ובתוס' שבת דף כ"ג ע"ב בנר ביתו ונר חנוכה כתבתי במ"ש לעיל לפרש הסוגיא שם ולתרץ כמה קושיות שם עיי"ש. ולמ"ש חביבה וכו' לכו"ע דאורייתא ומצינו במצות מדרבנן וכמו"כ זריזין וכו' מצינו בדרבנן וכמ"ש לעיל בהל' ק"ש בזה:

הלכה ט

מילה בזמנה דוחה את שבת וכו' ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת כיצד שאם הי' בהרת בעור הערלה חותכה עם הערלה אע"פ שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה יבא עשה וידחה את לא תעשה. וכיו"ב בהל' טומאת צרעת פ"י ה"ה מי שהיה בהרת בערלתו ימול ואע"פ שהוא מילה שלא בזמנה שמ"ע דוחה את ל"ת. בכ"מ וכו' ובמל"מ שם הקשה ע"ז דבגמ' במס' שבת קל"ב ע"ב אמרינן אימר וכו' האי עשה ול"ת וכו' ויליף שם מבשר עיי"ש:

והנה לכאורה יקשה למ"ש בתוס' במס' זבחים דף ל"ג ע"ב בד"ה לענין דעשה דכרת דוחה ל"ת ועשה עיי"ש ואיככה נפרש הסוגיא הנ"ל דאיתא במילה דאינה דוחה לצרעת משום דהוי ל"ת ועשה בלעדי הקרא דבשר ואף דהוי עשה דכרת ואף דיהיה אז דוקא לא הוי בכרת עם כל זה מקרי עשה דכרת כיון דיש במצוה זאת כרת חמירי כדמוכח במס' יבמות בפ"ק דאמרינן על מילה שיש בה צד כרת ועיין ברשב"א במס' שבת שם בד"ה מאי דמה"ט שלא בזמנה דחי עיי"ש ולא ראיתי מי שעמד ע"ז עד שמצאתי בס' יד מלאכי אות ע' סי' תקט"ז שהעיר ע"ז וכתב לתרץ דמילה קיל מפסח משום דאפשר למול למחר ושם בפ"ק דיבמות לא נאמר רק דהוי צד חמור שלא למילף מיניה והביא ראיה מפסחים ס"ט ושבת קל"ג ע"א דאיתא ואי אשמעינן גבי פסח וכו' אבל מילה וכו' ואי אשמעינן גבי מילה הוא דמכשירין וכו' לא דחו שבת דליכא כרת וברש"י במס' פסחים ס"ט ע"ב בד"ה דליכא כרת לבו ביום אם ימול למחר עכ"ל עיי"ש:

והנה במס' שבת כתב ברש"י מילה בזמנה ליכא כרת דקטן לאו בר עונשין הוא ואבוה

לא מחייב עליה כרת עכ"ל אמנם לכאורה י"ל דאחרי שיש לנו למודא דבשר אפי' בבהרת נאמר באמת דאשמעינן קרא דעשה דמילה כיון שיש בה צד כרת דוחה לל"ת ועשה ונלמד בעלמא דעשה דכרת דוחה לל"ת ועשה אף די"ל שאני מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות וכדאיתא במס' שבת הנ"ל עם כל זה במילה גופא בצרעת י"ל דבשר לראיה דעשה דמילה דוחה לל"ת ועשה:

והנה למ"ש בתוס' זבחים הנ"ל דעשה דכרת דוחה לעשה וגם לל"ת ועשה נראה דלא שייך מאי אולמי האי עשה מהאי עשה בעשה דחמור אמנם להטעם שכתבו ז"ל דעשה דוחה לל"ת אף דל"ת חמור כדאיתא בפ"ק דיבמות משום דבמקום עשה לא נאמרה הל"ת אבל לומר במקום העשה לא נאמרה העשה אחרת אין מקום לומר וא"כ לפ"ז בעשה ול"ת בדבר אחד גם על הל"ת לא שייך לא נאמרה דהעשה מוכיח על הל"ת וא"כ ממילא לא שייך דחיה דל"ת חמיר מעשה אבל כ"ז בעלמא בעשה אבל בעשה דכרת דעשה חמירי מל"ת א"צ לומר לא נאמרה ושייך דחיה וגם מאי אולמי וכו' לא שייך:

ומ"ש במקום עשה לא שייך שלא נאמר העשה החמורה רק דחיה דרק בל"ת דאית לן למודא דנדחה מעשה וכיון דל"ת צריכין לומר לא נאמרה אבל עשה לדחות עשה ל"ל קרא רק מסברה נאמר דחמיר ידחה להקל אבל לא נאמרה לא שייך לומר ולמ"ש משו"ה כתב רבינו דעשה דוחה וכו' אמנם יקשה למ"ש משלא בזמנו שאינו דוחה יו"ט וכדאי' במס' שבת קל"ג ע"א ועיין במהרש"א קל"ב ע"ב בד"ה האי עשה שכתב משום דאפשר למחר עיי"ש והרי צריכין למודא ביום אפי' בשבת ולא נאמר מטעם עשה דכרת ידחה ל"ת וביו"ט ליכא כרת מ"מ י"ל בצרעת דגליא קרא דנדחה הוי משום דבזה העשה דוחה ל"ת משום צד כרת וי"ל שאני שבת לצרעת דלמסקנא נאמר שבת חמירא ובצרעת גברא דלא חזי כדאיתא שם קל"ב עיי"ש ושייך יותר דעשה ידחה בצרעת מבשבת וביו"ט ועי' בתוס' ק"ל ע"א בד"ה ר"א וק"ל ע"ב בד"ה שלא ובמהרש"א שם ועי' קל"ב ע"ב עשה דוחה וכו' כגון מילה בצרעת ועי' שהקשו וכתבו דלאו דוקא עיי"ש ולמ"ש עיי"ש. ויש לעיין בצרעת דאית לן קרא להתיר אם רשאי לכוין לכתחילה לקוץ בהרתו וכדאיתא בגמ' שם באומר לקוץ ואי איכא אחר וכו' כדריש לקיש כ"מ שאפשר לקיים שניהם וכו' וכ"ז מטעם עשה דוחה וכו' אבל אם מקרא ילפינן י"ל דרשאי אפי' לכוין לקוץ ג"כ אמנם כיון דהוי פסיק רישא וכמ"ש בתוס' דפסיק רישא הוי כמכוין י"ל דרשאי גם לכוין בכ"ג ועם כל זה יש מקום לומר שלא יהיה מכוין למלאכה דאסורה בלעדי המצוה וי"ל דלכן כתב רבינו וכמ"ש דגם אחרי הלמוד דקרא נאמר דהוי משום דעשה דוחה וכו' ונפק"מ שאינו רשאי לכוין משום לקוץ בהרתו וצ"ע בזה ועי' בטור יו"ד בסי' רס"ו בשם ה"ר אלעזר הלוי

שאין לאב למול בשבת דהוי לדידיה פסיק רישא לתקן בנו ולא לאחר כן עיי"ש וא"כ למ"ש י"ל דתליא אם מקרא או מטעם עשה דוחה וכו' וי"ל גם בשבת נילף מביום דבזמנו עשה דוחה וכו' בעשה דכרת ורק בשלא בזמנו דנדחה כבר אמרינן דאפשר למחר דגדול מעלת בזמנו לאחר הלמוד מקרא דביום וגם לטעם עשה דוחה וכו' נאמר כן ועי' בשו"ת תרומת הדשן בסי' רס"ה ועי' שפי' שם האי דאיתא בגמ' באומר לקוץ בהרתו וכו' לאו באומר ממש אלא באב הוי מסתמא כמכוין עיי"ש:

הלכה טו

ודוחה את יו"ט שני כו'. עיין בתשב"ץ ח"ג סי' רפ"ד ובש"ך בסי' רס"ד:

הלכה יח

אשה שמלה בנה הראשון ומת מחמת מילה שהכשילה את כוחו וכן מלה את השני ומת מחמת מילה בין מבעלה הראשון בין מבעלה השני הרי זה לא ימול את השלישי בזמנו אלא ממתינין לו עד שיגדל ויתחזק כוחו אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחד מישראל לעולם. ועיין בשו"ע יו"ד סעיף ב' כן וכמ"ש רבינו אלא ממתינין לו עד שיגדל וכו' ועי' בשו"ת נוב"י מהדורא בתרא חי"ד סי' קס"ה כתב מסתימות לשון הרי"ף נראה דאף כשיגדל לא ימולו עיי"ש:

והנה יש לדייק בלשון רבינו שכתב מחמת מילה שהכשילה כוחו וראיתי שעמדו ע"ז בב"י בסי' רס"ג בפי' שהכשילה כוחו שלא היה לו קודם המילה שום חולי ועי' בש"ך שם ס"ק ג' שנראה שהמילה בלבד הכשילה את כוחו ובלשון הזה לכלול דניכר שנולד ריעותא מחמת המילה כגון שאבד דמו בהרבה כדי שימות מזה או שמת מיד אחרי המילה ונראה בו חולשא שלא היה קודם לזה הרבה אבל לא כשמת זמן וימים רבים אחרי זה שי"ל שמת בלעדי זאת ולא שייך לומר דהוי מחמת המילה דכנראה המיתה ממילה לא שכיחא כלל וצריך הוכחה שהיה מחמת זה וביותר כמ"ש בס"ד אח"ז דחזקה זאת גרוע וצריך שתהיה לכל הפחות בבירור שמתו מחמתה בודאי ובנמוק"י במס' יבמות שם אי' עד שיתחזק דאיכא משפחה דרפו דמיהן וכו' ולשון כזה איתא כמו כן בשאלתות דר' אחאי גאון ז"ל בפרשת וירא וז"ל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מהלוה לדידיה משום דאיכא משפחה דרפו דמא כדמהיל דמיא דתנן קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי או"ה עכ"ל:

ולכאורה היה נראה שהביא האי דקונם שאני נהנה שאין ממצוי שיהנה מקטן ונראה דאף כשיגדל א"צ למול אבל זה בלתי מכריע דלמא בכה"ג שאין חזק עוד בגופו ורבינו

כתב עד שיגדל ויתחזק גופו וי"ל שנקט ביותר המפורש במשנה אף דבגמ' מצינו מפורש ביותר וגם בשאר משניות נמצא הערל ופי' מחמת שמתו אחיו ויש לדון בלשון הזה אם כונתם ז"ל דיש משפחה ועכ"פ מיעוט כזה במציאות בעולם. והנה בגמ' ליכא האי לשון מחמת מילה וכו' ושהכשילה וכו' רק הוספת לשון רבינו ובלשון ר"א גאון ז"ל אי' מחמת מילה אשר נוכל לפרשו שנדע שהיה מחמתה ויש לחקור בשיעור זמן המיתה לאחר המילה אם לא ניכר חולשה יתירה או נזילת הדם ביותר וכיו"ב ולא מסתבר לדמותו לדין יום או יומים כמובן בפשיטות:

ולכאורה לשון דאיתא משפחה וכו' ותליא ברפו דמייהו נראה דמחזקינן המשפחה בזה והמה במציאות ואף דלא נראה בהם ריעותא וכדמהיל דמיא שכתב בשאלתות אף דמצינו ערל לא הוי כמהיל לכל מילי עי' במס' זבחים ויבמות וחגיגה וכיו"ב ואולי ס"ל כר"ת בפי' ערל ולא כרש"י בכל הנ"ל ויש להבין הסוגיא דאלמנה במס' יבמות לפ"ז כשמתו כשהן גדולים אם מאכילם וצ"ע ונראה דלשון הגמ' ע"ז כ"ז ע"א נקיט דאיתא כדמהיל דמי עייי"ש:

ולכאורה מסוגית הגמ' נראה שצריך שיהיה ניכר הריעותא מחמת מילה ממעשה דר' נתן שמלה בנה וכו' וא"ל המתיני ומלה אותו וחיה וכו' ובתוס' במס' חולין דף מ"ז ע"ב בד"ה (והמתיני) [שלישי] כתבו דכרבי ס"ל מדא"ל המתיני ובמהרש"א עמד על דבריהם דילמא משום שהיה אדום המתין ותירץ דבלעדי החזקה לא היה עולה על דעתו משום שהאדים שלא למולו רק משום החזקה וכיון שנודע לו ששנים שהאדימו מתו משו"ה המתין ומל כשנבלע דמו ובהגהות בנוב"י הנ"ל כתב שדוחק שידע כן אבל כפי מ"ש על כרחך היה מוכרח לשאול אף שהוחזקו אם היה ניכר הריעותא שמתו ע"י המילה ועי"ז נודע לו שהאדימו ושם היה הריעותא קודם המילה ג"כ ואין דוחק שישאל אם לא הריעותא בלעדי המילה דאל"כ ליכא חזקה וכמ"ש רבינו שצריך שנדע שהראשונים מתו מחמת המילה וכן נראה מפורש בתוס' במס' חולין דף ה' ע"ב שכתבו שם דמיירי שהציצו וראו שנבלע בהן דמם ונראה מדבריהם דאם לא היה בודאי שלא נבלע דמם לא היה החזקה כלל כשזה נבלע דמו דצריך בירור שהיה מחמת מילה. ולפ"ז נאמר בעובדא דר"נ שהיו אדומים ואמרינן שלא נתחזקו למות ורק מחמת אדמימות ומחמת זה אפי' בפעם ראשון שלא למול ואחרי שסר הריעותא מל אותו וכמו כן אם הריעותא החולשא נמתין עד שיתחזק וגם י"ל כיון דלא נתחזקו למות רק בקטנותם שחלוש כוחם בזה לא נתחזקו עוד למות כשיגדלו ויחזק כוחם ולמאי דלא אתחזקו הוי כשאר ילדים ונפק"מ במתו אחיו בגדולתן ע"י המילה די"ל גם הרבינו מודה וצ"ע לדינא:

והנה בלעדי זאת שכתבתי דלמות מחמת מילה לא שכיח כמו כן נאמר דגרע כח החזקה הזאת. והנה בחזקה זאת של ב' וג' דלרבי ורשב"ג אשר לכאורה כחה יפה אף בממון בשור המועד ועדיפא משאר חזקות דלממון רובא וחזקה לא מהני לע"ד גרוע משאר החזקות ומשור המועד אין להביא ראיה ודוקא כשיש ריעותא הנכרת אחר המילה אז גדולה החזקה הזאת כמו בשור המועד אבל בלא"ה אף דג"כ אין מלין אבל רק מספיקא ולכן נמתין עד שיגדל וכמ"ש רבינו:

ונאמר דהנה בתוס' במס' יבמות דף כ"ה ע"א בד"ה ושור כתבו דבשור המועד גם לרבי בג' פעמים דודאי לא יחלוק על הקרא עיי"ש. אמנם כי נלך בתר חזקה הזאת להוציא מחזקת ממון מבלעדי שור המועד לא נמצא מפורש כי במס' ב"מ דף ק"ו ע"ב אינו להוציא מחזקה עיי"ש וכאשר נראה בדעת הראשונים ז"ל החזקה הזאת בגדר ספק בלבד דעת הר"ן במס' כתובות דף מ"ג ע"ב וז"ל וכ"ת משני נמי אית לן למימר דלית לה וכו' ליתא דאע"פ שהוחזקה קטלנית אין הדבר ברור שמחמתה מת שהרי אפשר שהגיע זמנם למות וכיון שהוא כן משני נמי אית למימר דאית לה דדילמא הרי היא כשאר הנשים אבל משני ואילך כיון שנולד בה ספק ואתרע עד שמחמתו אסרוה החכמים כל שלא הכיר בה היא הטעתו ולית לה כתובה וכו' עכ"ל ובב"ש אהע"ז בסי' ט' ס"ק ד' כתב לתרץ בזה קושית התוס' יבמות ס"ה ע"א דלענין איסורא לא סמכינן על רוב נשים משום דאתרעי בב' אנשים שלא ילדה ולענין כתובה סמכינן על האי רובא ובעלמא ממון חמור מאיסורא לענין רובא ולמ"ש הר"ן מיושב:

וכ"כ הרא"ה בחידושיו דהוי בקטלנית רק ספק אפי' בהוחזקה כראוי עיי"ש וכנראה רק משום ספק סכנה נחמיר ובשו"ת תרומת הדשן מובא בב"י סי' ט' בשם האו"ז וז"ל והאי דקבעי הלכתא כרבי לשלישי לא תנשא לא לאסרה ולא לודאי חששא אלא לספק חששא עכ"ל ובד"מ שם ומיהו יש לספק אי דוקא לשלישי קאמר באו"ז או אפי' לרביעי וחמישי עכ"ל ולפמ"ש בשם הרא"ה והר"ן י"ל אפי' משלישי ולהלאה כן ונראה מה"ט דעת רבינו שלא להוציאה מבעלה בנשאת ובחי' הרשב"א במס' כתובות שם די"א כל קטלנית אפי' משלישי והלאה יש לה כתובה והוא דוחה דהוי מקח טעות עיי"ש ומכל הנ"ל נראה חבל הראשונים ז"ל דס"ל דחזקה זאת הוי חזקה גרוע ובגדר ספק בלבד וכמ"ש בהר"ן שמא בלא"ה מתו כנ"ל רק דעת התוס' במס' יבמות הנ"ל לא נראה כן:

אמנם מה שנאמר בשור המועד דמפורש בתורה דמהני אפי' להוציא ממון עכ"פ בג' פעמים. וי"ל לחלק בין שור המועד לשאר עניני ממון להוציא דהנה בשור המועד דחייבתו התורה לא הוי מצד מזיק שהרי בעל השור לא הוי רק גורם בלבד ומצד מזיק בעי

שיהיה מזיק בידים וכונתו להזיק וכיו"ב כמוזכר בכללי גרמי ודעת הש"ך להלכה דגרמי קנס דרבנן רק דנאמר דהתורה הטילה חובת שמירה על בעל השור ובפשע בשמירתו זאת חייבתו אותו משום שומר שפשע ולא משום מזיק ופי' בזה במקו"א בסוגיא דפלגא נזקא הסוגיא שתהיה עולה יפה על דרך זה עיי"ש וא"כ לא תליא בחזקה להוציא רק כמ"ש משום חיוב שמירה ופשיעה נגע בזה. ונבין בזה לומר דלכן לרבי אף בשור המועד בג' פעמים הוי חזקה ובשאר דברים בב' פעמים וכמ"ש משור המועד נדע כן דבב' פעמים הוי חזקה ולכן בהוחזק קודם בב' פעמים לשור נגח הטילה התורה עליו החיוב השמירה עליו. ואח"ז כשיפשע בשמירתו בפעם השלישי חייבתו התורה והחזקה אינה רק להטיל עליו החיוב השמירה ואח"ז חייב מתורת ודאי פשיעתו בשמירה שהטילה התורה עליו ולא מתורת חזקה. וא"כ לפ"ז י"ל דאף דהוי חזקה ומהני בשור המועד אפילו בב' פעמים כמ"ש הוי חזקה זאת בשאר עניני ממון להוציא אפי' בג' פעמים לא תהני:

אמנם כמ"ש דעכ"פ הוי חזקה גמורה בשור המועד רק כמ"ש דלא עדיפא משאר חזקות דלא מהני בממון. ויקשה לדברי הר"ן וסייעתו הנ"ל:

ונאמר לענ"ד דכנראה מדברי הר"ן אפי' בג' פעמים הוי רק משום מקח טעות משום דמחויב לפרוש אבל עכ"פ ספיקא הוי ונראה בכונתם ז"ל לחלק בין דקטלנית לשאר דברים כמו בשור המועד ונדה וי"ב דאם אנו דנין בלבד על המעשה כיון שאנו רואים אותו נוגח ג' פעמים ובנדה שתראה ג' פעמים בזמן ידוע הוי חזקה שם למועד ובזה וי"ב דהמעשה מצ"ע מוכחת אבל בקטלנית דאין המעשה מוכחת אם הוי משום מעין או מזל גורם או במקרה. וא"כ על המעין או על המזל שתגרום ל"ל חזקה ברורה דשמא בלא"ה היו מתים ועכ"פ לא נדע לנו כי המעין או המזל גרם ב' או ג' פעמים כן וא"כ לא הוי בגדר חזקה ברורה ורק בספק בלבד ושאני משאר דברים דהוחזקו בב' או בג' פעמים כן נראה דעת הר"ן וסייעתו ולפ"ז בלתי מיושב קושית התוס' במסכת יבמות הנ"ל שכתב בבית שמואל לתרץ ע"פ הר"ן וכמ"ש לעיל בשמו ולמ"ש רק בקטלנית כ"כ הר"ן ולא כשאין לה בנים:

וא"כ לפי דברינו זה נאמר כמו"כ במת מחמת מילה בלעדי שניכר ריעותא המוכחת שמחמת מילה מת לא נפטר רק בניכר דמילה גרמי כה"ג הוי כשור המועד בחזקתו חזקה גמורה ובלעדי זאת י"ל כמו בקטלנית וכמ"ש הר"ן שם שמא בלא"ה מתו והוי חזקה גרוע וכספק בלבד ואף דמטעם ספק יפטור ממילה מ"מ כשיגדל ויוסיף כח שלא הוחזק בכוחו זה כמ"ש בכה"ג דעת רבינו מסתבר למולו אח"ז:

ובשו"ת ח"ס סי' רמ"ה הביא מגמרא במסכת יבמות כל האוכל מאכיל וכל שאין אוכל

אינו מאכיל. ולא והרי ערל וכל הטמאין שאין אוכלין מאכילין התם פומייהו כאיב להו וברש"י בד"ה פומייהו כלומר מחוסר תקנה הם אבל עומדים לתקן ולאכל אבל מי שהיא נעשית חללה אין לה תיקון עולמית עכ"ל. וברשב"א ר"פ הערל (יבמות בדף ע' ע"א) ואי קשיא מדאמרינן ריש אלמנה הרי ערל וכו' פומייהו וכו' כלומר עומדין הן לאכל כשיבריא ואי בערל שמתו מחמת מילה וכו' לעולם בר ממהל הוא איכא למימר דאף הוא לכשיתחזק ויבלע בו דמיו או שיתחלפו סימניו ימול כמעשה דר"נ שאמר לה המתיני עד שיבלע בו דמיו וכו' ור"ת מפרש ערל שלא מל מחמת פחד מיתה וכו' עכ"ל. והנה מהגמ' אין ראיה לרבינו דיש לפרש כמ"ש בפי' ר"ת ברשב"א ובתוס' בכמה דוכתי רק נדע מזה כי דעת רש"י כרבינו וכמו כן דעת הרשב"א:

ודברי הרשב"א צריכין פירוש דלפי דבריו במתו מחמת מילה וליכא סימנים שיתחלפו ולא אדמימות שיבלע דמים מה נאמר בכה"ג ונראה דעיקר כונתו במ"ש בראשית דבריו דאף הוא לכשיתחזק וכו' וכמ"ש רבינו ושיתחלפו סימנים שכתב אח"ז להוסיף אם יש סימנים אבל חילוף הסימנים לא יועיל רק אם נתחזקו הראשונים ג"כ לסימנים בלבד אבל בלא היה להראשונים סימנים מאי איכפת לן כשיעברו דעוד נשאר הריעותא מהחזקה שהיה בלעדי הסימנים המיתה בהם דהחזקה מצ"ע הוי הריעותא אבל מ"ש כמעשה דר"נ וכו' אם פי' כמהרש"א או לא ויקשה א"כ להבין מאי מהני כי נבלע דמו עודנו נמתין עד שיגדל וכמ"ש רבינו להוציאו מהחזקה ואם נאמר שהראשונים היו אדומים ובנוב"י בסימן קס"ה כתב אם דכיון שראה שזה לא נבלע דמו חושב שהראשונים כמו כן היה כן ולא השגיחו ע"ז וכתב עוד שהמתין באמת עד שיתחזק כוחו ושני התירוצים קשים לענ"ד דלמה בפקוח נפש נאמר שלא השגיחו וגם מלשון הגמרא נראה שלא המתינו עד שיבלע דמו בלבד:

ונראה די"ל דכיון דיצאו אלו שמתו מחמת מילה מכלל הרוב דרובא דילדים אינם מתים מחמת מילה ועל כרחך נשתנה טבעם ובלתי ניכר בהראשונים מה היה השנוי הגורם אבל בזה שניכר השנוי בו שלא נבלע דמו ונבלע אח"ז נראה שהשנוי הגורם חלף הלך לו ולא תליא עוד בשנוי הבלתי ניכרת אף כי בהראשונים שלא נודע לנו ובזה נודע אבל לפ"ז בשאין ניכר בהשלישי גרע דאין לתלות שסר השנוי ורק בשנתחזק ונתגדל בשנים ובאין שנוי וסר אמרינן בהראשונים הי' ג"כ השנוי הזאת ולא נוציא אותם מרובא דרובא אף בפקוח נפש לא אזלינן בתר רובא אבל איככה נפרנס המילה מצ"ע ועל כרחך דנאמר דמת מחמת מילה הוי בגדר לא שכיח כלל ועי' ברש"י גיטין נ"ז ע"ב בד"ה זו מילה הורגנו כל היום זימנין דמייתי עכ"ל ופי' ע"כ במעוטי דמעוטא ועי' בחי' מהרש"א בעין יעקב:

אמנם בתוס' במס' חולין דף (ה') [ד'] ע"ב כתבו דמיירי בערל אם שמתו אחיו כשהם גדולים או שהציצו וראו שנבלע דמן בהם עיי"ש ונראה מדבריהם דתלינן בכל פעם דהוי משום שלא נבלע דמן ואם לא הוי ודאי שלא נבלע דמן לא הוי חזקה כלל וכזה השלישי נבלע דמיו לא חיישינן כלל ובנבלע ממתינין ולפי דבריהן אלו כשלא ניכר כלל בכל הנימולים שלא נבלע דמן לא נמול אותם אף כשיגדלו דאל"כ עודנו יקשה בהאי דערל שם לענין שחיטה וכיו"ב במס' ע"ז דף כ"ז לענין מילה ובזבחים ט"ו לענין קבלה בדם קדשים ובמס' חגיגה דאף לענין ראיה בעזרה וכיו"ב דמיירי על כרחך בגדולים ונראה דדעת התוס' שלא כדעת רבינו וגם אין לפרש כונת הרשב"א כדברי התוס' שכתבו בפי' שכשיגדל צריך למולו ולדעתם צריך לפרש כל הני מקומות כשמתו אחיו שנימולו כשהם גדולים ופשע במה שלא מלו או שהיו חולים ונמנעים מלמול עד שיגדלו והנה בשו"ע כתב בלי חולק ודעת התוס' נראה כנגד זה ולר"ת שלא פי' כרש"י בכמה דוכתי בפי' ערל יש לעיין בדעתו:

וראיתי בסמ"ג בהל' מילה סי' כ"ח וז"ל ואשה שמלה בנה הראשון ומת מחמת שהכשילה את כוחו וכן השני וכו' לא ימול השלישי בזמנו אלא ממתינין לו עד שיגדל ויתחזק כחו וצריך ליזהר בדברים אלה הרבה מפני סכנת נפשות עכ"ל ועיין בריטב"א במס' חולין דף (ה') [ד'] שחולק על תוס' שם וצ"ע בדבריו שנראה לפום רהיטא שחולק על רבינו ועל השו"ע הנ"ל:

ומ"ש רבינו ואפשר למול אח"ז וא"א להחזיר נפש וכו'. נראה מ"ש שסכנת נפשות דוחה את הכל וכו' כונתו על וחי בהם שאמר שמואל להלכה כן בכמה דוכתי ואפשר וכו' שהוסיף לרוחא דמלתא דכה"ג דאפשר להמתין ג"כ אף לכו"ע כן ולא מה"ט בלבד ועי' בח"ס הנ"ל ולענ"ד כמ"ש. ועי' בלשון רבינו בפ"ב ה"א שכתב ואפי' ערל וכו' וקטן ועיין בטו"ז יו"ד רס"ד ובמעשה רוקח שערל ע"כ פי' גדול שלא נתחזק כוחו דאל"כ הרי קטן נאמר ודלא כטו"ז עיי"ש:

פרק ב

הלכה א

הכל כשרין למול ואפי' ערל ועבד ואשה וקטן מלין במקום שאין שם איש אבל גוי לא ימול כלל ואם מל אינו צריך לחזור ולמול שניה. אפי' ערל וכו' עי' מ"ש לעיל בס"פ הקדום ומ"ש במקום שאין שם איש וכו' עי' מ"ש לעיל פ"א ה"ב עיי"ש והנה לעיל בשלא מדעתו כתבתי משום דעכ"פ שליחות בעי שיהיה כמותו וכאלו עשהו הוא אבל כאן קטן

שפיר לאו בר שליחות וגוי לכתחילה לא י"ל מה"ט אבל אשה ועבד יקשה:

וי"ל כיון דאין האשה בחיוב מילה ועיין מ"ש לעיל בפ"א ה"א אם הוי עכ"פ כשאר ישראל כשאין כאן אב ובי"ד וכנראה מדברי רבינו כאן דלא הוי בחיוב כשאר ג"כ ומשו"ה טוב יותר איש אף שאינו האב דעכ"פ עושה המצוה המחויב בה אבל בשליחות י"ל דהוי כאלו עשהו האב. ולפמ"ש בפרי מגדים בפתיחה כוללת לאו"ח ח"ג אות כ"ח דערבות שיהיה בכלל חיוב שיהיה שייך שליחות דכל שאינו מחויב לא שייך שליחות וא"כ אשה שאין שייכות בה לא שייכא שליחות וי"ל מה"ט אף דמצוה עלה כמו האחר מ"מ שליחות לא שייך מה"ט משום דאין שייכות בה. ומ"ש רבינו אפילו קטן עיין בקצה"ח בסי' שפ"ב ס"ק ב' עיי"ש:

אבל גוי לא ימול וכו' ואם מל אין צריך לחזור ולמול שניה וכו'. ועי' בכ"מ והנה לכאורה מטעם שליחות למ"ש לא שייך שימול לכתחילה דאין שליחות לגוי ורבינו כתב באשה וכו' דמלה כשאין איש ובגוי כתב לא ימול וכו' ולא הביאם ביחד דכולהו לכתחילה לא ובב"י בסי' רס"ד כתב לפרש שא"צ למולו אבל צריך להטיף דם ברית וכיו"ב הסכים בס' גט פשוט בסי' קכ"ג ס"ק א' עיי"ש:

ועי' בשאגת אריה סי' נ"ד שהקשה על פי' הכ"מ כאן דרבינו מספקא ליה דא"כ הוי (סד"ר) [ספיקא דאורייתא] ופי' כדרכו שם במל בלילה וקודם זמנו דא"צ להטיף דם ברית לדעת הסוברים כן הוא משום דהוי כאלו נחתך הגיד ולא מהני ביה ההטפה דדוקא בנולד מהול פליגי בגמרא משום ספק ערלה כבושה. וא"כ במל ע"י גוי הוי כמל בלילה וכיו"ב דלא שייך תקנה והוי מעוות לא יוכל לתקן עיי"ש אבל כבר כתבתי לעיל בפ' הקדום דלמה בגר שנולד מהול צריך להטיף דם ברית ולא אמרינן דהוי כנחתך הגיד ועיין ברש"י שבת קל"ד ע"א בד"ה ה"ג ומ"ש בפ"ג ה"ד עיי"ש:

ונראה די"ל דרבינו פסק כר"י דמילת גוי כשרה אבל ס"ל דר"י לא מתיר רק בליכא רק כותי או גוי. אבל בלא"ה לא שייך להתירו לכתחילה דעכ"פ כמ"ש כיון דאין שליחות לנכרי לא נעשה המצוה מהמחויב בה דאל"כ למה ידחה מילה שבת וצרעת ימולו ע"י נכרי ועל כרחך דעכ"פ המצוה לא נתקיימה מהמחויב בה והוי כנימול ממילא וס"ל דעל לכתחילה לא פליגי והאי דמחלק באשה וכו' דכמ"ש דשייך ג"כ אין שליחות וכתב כשאין שם איש ובגוי כתב לא ימול כלל משום דבאשה עכ"פ היא מקיימת המצוה שאין מחויבת בה וגם י"ל כשאין האב היא כמו אחרים ועכ"פ נעשה המצוה מישראל משא"כ בגוי לא נעשה מצוה במילה רק תיקן גברא בלבד לכן שייך לא ימול כלל לכתחילה. ונראה דנפק"מ דבליכא רק אשה צריך למולו בזמנו ולא להמתין על איש אבל בליכא רק

גוי שייך לומר להמתין משום דעל הקטן לא שייך המצוה רק על הגדולים ובמל הגוי לא קיימו עכ"פ המצוה טוב להמתין ומשו"ה כתב רבינו בגוי לא ימול כלל אבל בדיעבד הוי נמול דקיי"ל כמאן דס"ל דכשירה וצ"ע לדינא במ"ש להמתין ולשון לא ימול כלל נראה כן ומיושב למ"ש מה שהקשה בכ"מ למה לא כתב רבינו ברופא מומחה מותר אמנם בגדול הנימול ע"י גוי הוי כנעשה המצוה ע"י עצמו ובכה"ג ודאי מסייע יש בו ממש והוי כאשה כשאין איש:

ולא ימול בקרומית של קנה מפני הסכנה ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספרים ונהגו כל ישראל בסכין. ובכ"מ לא פי' מקורו במ"ש רבינו ומצוה מהמובחר וכו'. ועיין בפי' הגאון מהר"א מווילנא ז"ל בסי' רס"ד שכתב ממשנה במסכת שבת דף ק"ל ע"א ועוד אמר ר' אליעזר כורתים עצים לעשות פחמין לעשות כלי ברזל עיי"ש נראה כונתו אף דודאי לא שכיח שלא ימצא זכוכית וכיו"ב ולמה נעשה פחמין וכלי נשבר כלי זכוכית וכיו"ב דהוי ממעט במלאכה. אבל יש להבין למה נתיר משום מהמובחר לחלל שבת וי"ל דתליא אם מילה הותרה בשבת ועמ"ש לעיל בזה. ועיין מנחות ס"ד היה לפניו שמינה ובשאגת אריה סי' נ' עיי"ש אבל עשה לך חרבות צורים וכו' ביהושע ה' צ"ע ועי' בתרגום וברד"ק:

ובמס' ע"ז כ"ז ע"א ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול ישראל מפני שמל לשם הר גריזים דברי ר' יהודה א"ל ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה אלא מל והולך עד שתצא נשמתו עיי"ש:

ואין לפרש שעד שתצא נפשו כפשוט דבסכנה אין למול ור' יוסי מודה בערל שמתו אחיו מחמת מילה וכיו"ב בסכנה אין מולין וגם לא שייך לפרשו לשון גוזמא בכה"ג ונראה דעד שתצא נשמתו פי' עד סוף ימיו חייב הוי בחיוב הזה. ולמ"ש דלכתחילה לכו"ע ע"י ישראל שמקיים המצוה וכמו"כ לר' יוסי ע"י כותי ג"כ בדיעבד בלבד וכונתו החיוב עליו כל ימי חייו ואין לפטרו בשאין לו למול רק כותי כי במצות מילה ב' דברים שיהיה נימול והמעשה המילה ובגוי לא הוי מצוה במעשה המילה וכמ"ש משו"ה דוחה שבת ואינו ע"י גוי אבל שיהיה נימול הוי בכל גונא ועיין מ"ש בספר מחנה אפרים במעקה ע"י גוי בהל' שליחות עיי"ש וא"כ דכיון דחיוב עליו להיות נימול ואם לא מל טרם שיצא נשמתו הוי בכרת כמ"ש רבינו בפ"א לא נוכל לפטור אותו בכה"ג לעולם וגם לזמן מרובה מצינו חשש מיתה ועיין בשו"ת ריב"ש מ"ש היכא דלא שייך בל תאחר שמא ימות שייך ובמקו"א כתבתי לחלק בין שאם מת עבר למפרע בין דלא קיים המצוה בלבד דבאופן האחרון שייך אונס רחמנא פטרה אבל בעובר למפרע לא שייך לומר כן כמ"ש ביתר

ביאור במ"א עיי"ש. וא"כ אין יכול לר' יוסי להמתין הרבה שיבוא שלא ימול ויצא נשמתו כן נראה לענ"ד. והנה י"ל עד וכו' ולא עד בכלל אבל מ"ש נראה לומר ביותר ולמ"ש ג"כ פי' עד שתצא טרם שתצא נשמתו ולא עד בכלל דאל"כ האי עד וכו' מיותר עכ"פ ולשון מל והולך וכו' הולך לשון זירוז ופי' שלא ימתין הרבה כמ"ש לעיל דשייך שמא ימות ויבטל המצוה וכמו הולך ומל וכן מצינו בכמה דוכתי על דרך זה:

הלכה ב

כיצד מוהלין חותכין את כל העור המחפה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בציפורן ומחזירו כאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה וכו'. והובא בשו"ע יו"ד סי' רס"ד סעיף ג'. ובה"ג יש ציצין וכו' אם נשאר מעור הערלה עור החופה רוב גבהה וכו' וכן בשו"ע שם נראה דצריך שיחתוך כל העור החיצון עד שיתגלה העטרה ולא די בגלוי העטרה בהפריעה ולכן כתב אם נשאר מעור וכו' ושל הפריעה קרא בהל' זאת הקרום וכן נראה דעת התוס' במס' יבמות דף ע"א ע"ב בד"ה סוף מילה:

ובלשון רש"י שאצל הרי"ף ובנ"י שם דף מ"ז ע"ב שכתבו ציצין חתיכת בשר שלא נפרעת מילה כהלכתה עכ"ל לשון נפרעת לאו אפריעה בלבד קאי כי פרוע פי' גלוי וכונתו על ב' העורות ולשון בשר יורה ביותר על החיצון וקמ"ל דגם זה צריך להיות נחתך ברוב העטרה:

ובתוס' שבת דף קל"ז ע"ב בד"ה מל ולא פרע כאלו לא מל תימה מאי איצטרך למתני האי כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב העטרה מעכב את המילה וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה עכ"ל דנראה מדבריהם דציצין וכו' לא נאמר רק על עור הפריעה שצריכה להיות מגולה ולא על עור הערלה וכן הבין בתוספות חדשים במשניות שם עיי"ש. אבל נראה דקושיות התוספות דלאשמעינן שרוב הפריעה כבר נאמר פורעין וכו' והעיכוב נדע מציצין וכו' החופה וכו' דמאי שנא עור הפריעה מהערלה וראיתי בספר חכמת אדם שפי' כן:

ובסמ"ג בהל' מילה כ"כ אם נשאר מעור הערלה עור החופה וכו' עיי"ש אף דעור הערלה לאו דוקא מ"מ מפורש דדעתו דגם בערלה עור החופה מעכב:

ובמס' יבמות דף ע"א ע"ב אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים וגומר ודילמא הנך דלא מהול. דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים וכו' א"כ מאי שוב אלא לאו לפריעה ומאי שנית לאקושי סוף מילה לתחילת מילה מה תחילת מילה

מעכבת אף סוף מילה מעכבין בו דתנן אלו הן הציצין המעכבין וכו':
ולכאורה יקשה למה לנו קרא ע"ז בלא"ה נאמר במקרא ונמלתם את בשר ערלתכם כל הערלה ורובו ככולו בכל דוכתי וכי בשחיטה וכיו"ב יש לנו מקרא ע"ז רק שקלינן בגמרא במסכת חולין אם רוב קנה או רוב ושט אבל דבעי לכל הפחות רובו נדע מסתמא. וגם הלשון לאקשוי וכו' בלתי מובן דנאמר דמורה על שיעורה דערלה והיה נראה לומר בס"ד דפשטא דקרא להסיר כל הערלה ממצותו דמילה מדסתמה התורה מ"מ להיות נקרא ערל לענין תרומה ופסח וי"ב לבטל מ"ע שיש בו כרת נאמר דילמא דוקא ערל כולו לא יאכל בו אבל בנימול במקצת אינו בכלל ערל עכ"פ וצריכין לקרא דמעכב בקדשים וי"ב בלא מל בכולהו כמצותו. ומדויק לשון מעכבת דשייך לענין מלעשות דבר ולכן נסמך במשנה במסכת שבת קל"ז באלו הן הציצין וכו' החופה את רוב העטרה ואינו אוכל בתרומה וכו' דלענין זה נאמר העכוב וסמך לדברי מירושלמי בפרק החולץ דמפרש מחלוקת ר"י ורבנן דר"י מחייב אנדרוגנוס במילה ואיתא שם ערל מה ת"ל זכר עד שיהיה כולו זכר ר"י דרש זכר מה ת"ל ערל ואפי' במקצת ערל עיי"ש. ולפ"ז האי דאיתא מל ולא פרע כאלו לא מל דרוב הפריעה כבר נאמר במשנה פורעין וכו' רק בא לאשמעינן כאלו לא מל ומעכב בתרומה וי"ב והן זה נדע מציצין המעכבין וכו'. ולהעמיס כן בתוספות רחוק ונראה יותר כמ"ש לעיל:
אמנם דעת הש"ך בסי' רס"ד ס"ק כ' דאף בתחילה כשנראה רוב העטרה בשעת הקשוי די והביא ראיה מירושלמי והניחו בצ"ע עיי"ש. ולכאורה הוי סתירה בזה דנאמר כיון שהיה מתחילתו מהול כדינא אין לחוש במסורבל בבשר ונראה כאינו מהול וא"כ העיקר בחתיכות הערלה כבמשוך מהתורה והאיך נאמר כיון דבשעת הקשוי נתגלה העטרה אף שהבשר לא נחתך כולה וא"כ הכל תליא בגלוי העטרה ולא בהסרת העור. וצ"ל כשנגלה בקשוי בהתחלתו זה הוי השיעור חיתוך הערלה עד כדי שיתגלה העטרה בשעת קשוי. ויקשה מנ"ל לומר כן דהשיעור בשעת הקשוי בלבד דאם במסורבל דהוי משום מ"ע ובכה"ג דנראה לפעמים לא שייך מ"ע אבל מתחילתו לומר כן יקשה:
ולכאורה י"ל דמ"ש עור הערלה מעור הפריעה דהרי עור הפריעה נשארת ורק בהגלות העטרה ממנה די. ונראה לומר דתליא דאם נלמד פריעה ממול שנית כדאיתא במס' יבמות הנ"ל או מהמול ימול עיי"ש או מחתן דמים למולות כדאיתא בירושלמי שם דלפ"ז מאי שנא עור ערלה מעור הפריעה הרי בשניהם בלשון מול נאמר ומדעור הפריעה בהתגלות העטרה די וכן העור הערלה אבל אם נאמר דפריעה מהלמ"מ כמ"ש בתוספות שם בד"ה לא ניתנה עיין שם ואם כן י"ל פריעה דא"א בחיתוך וכך היה הלמ"מ ושאני

עור הערלה דנאמר בה לשון מול דהוי הסרה. והנה אף אם נפרש פי' הירושלמי כמ"ש בש"ך. הירושלמי מלמד פריעה ממקראות הנ"ל וא"כ י"ל דלא צריך רק התגלות העטרה ולא תלי' בהסרת הערלה וההסרת הערלה כי בלעדי זאת לא תהיה התגלות העטרה וא"כ די אף בחיתוך מעט אבל לדידן דבלתי מבורר אם פריעה לאברהם אבינו או ליהושע ניתנה כפי שנוי הגירסאות במס' יבמות הנ"ל שם וגמ' דידן ל"ל דרשות הירושלמי לענין פריעה וא"כ נראה לכאורה דצריך הסרת הערלה רובו ככולו ואין די בהתגלות העטרה וביותר מזה אם בשעת קשוי בלבד דאין לו מקור רק מסברה דלא שייך מ"ע עוד אבל לא לענין קיום גוף מצות המילה כן נראה לענ"ד:

ועי' על דברי תוס' הנ"ל במס' שבת בשאילות שלום פרשת אחרי מות צ"ט עיי"ש. והנה בשאלתות דר' אחאי סי' צ"ג וביום אפי' בשבת ואפי' פריעות מילה דחיא שבת ואע"ג דאמר רבה בר יצחק לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו ומנ"ל דפריעת מילה דוחה שבת שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וכו' מקיש סוף מילה לתחילת מילה מה תחילת מילה דחי שבת אף סוף מילה דחי שבת ועי' בשאילות שלום שם דאע"ג דבגמ' אמרינן לאקושי לענין ציצין מ"מ גם לזה איתקש דאין הקש למחצה עיי"ש ועי' בשו"ת חתם סופר סי' רמ"ט ע"ש. והנה מדמל ולא פרע כלא מל ועל כרחך ההל"מ וכמ"ש בתוס' הנ"ל אתא יהושע ואגמרא מ"ש דלא הוי מילה בלא זה וא"כ מביום וכו' נדע גם פריעה:

הלכה ד

המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על הציצין שמעכבין בין על ציצין שאינן מעכבין פירש על ציצין המעכבין חוזר על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר וכו'. ועי' בכ"מ ה"ו שנוח לו בפי' דלרבינו אף בחול אין צריך לחזור בפי' עיי"ש ובלתי מובן דבחול שייך עכ"פ כדאיתא בגמ' שם זה אלי ואנוהו עיי"ש. ומצאתי בס' שאגת אריה הל' מילה סי' נ' וכתב דדעת רבינו אחרי שפי' והוי אתחלתא אחרינא לא שייך ואנוהו עיי"ש שהאריך בזה. ונראה בטעמא דלא שייך ואנוהו אח"ז בדבר המכוסה וגם מטבע הדבר כי לא נראו אח"ז הציצין רק בעת כי עשה מעשה ה' לעשותו בדרך מתוקן ונאה ולא כעושה דבר בחפזון בלי חפץ שאינו נותן עיניו עליו להיות מעשה נאה וכ"ז בעת כי עושה המצוה ולא אח"ז:

מל ולא פרע את המילה כאלו לא מל. בירושלמי מל ולא פרע וכו' תני וענוש כרת רב אחא בשם רב אבהו הדא דתימר בשאין בו כדי למרק אבל אם יש בו כדי למרק ממרק ואינו חושש ובקרבן העדה כתב ב' פי' אחד אם לא פרע את המילה חייב כרת ופי' ב' בשבת והנה על פי' הראשון בלתי מובן האי בשאין בו כדי למרק וכו' ולפי' הב' בשבת

וכעין זה בבבלי ואם לא הלקיט ענוש כרת וכו' וכגון דאתא ביה"ש וא"ל לא מספקנא וכו' עיי"ש אף דהוי מקלקל בחבורה בלי תיקון מצוה צ"ל כיון שסופו לגמור הוי תיקון ועי' מ"ש בפי' משניות במס' חולין ובחי' הר"ן בתחילת שחיטה דהוי קלקול עיי"ש וכאן נראה בכה"ג מקרי תיקון ובקרבן העדה שם כתב לתרץ קושית התוס' במס' שבת הנ"ל ל"ל מל ולא פרע וכו' דלענין כרת אשמעינן כן עיי"ש. אבל לשון ממרק ואין חושש בלתי מובן וגם ביש בו כדי למרק ולגמור מאי קמ"ל ובבבלי מפרשי בביה"ש עיי"ש. ואולי יש לפרש כיון דבבבלי אי' דאמרו לו שאין הזמן מספיק והוא התחיל ועתה קודם הגמר גם הוא מסופק אם יוסיף או לא וכל מה שמוסיף עושה חבורה חדשה י"ל משום ספק ימרק משום דאם יגמר יתקן למפרע:

ועי' מ"ש בתוס' בסוגיא דחטא בשביל שיזכה חבירך ברדית הפת עיי"ש בכה"ג לא שייך מ"ש שם דמי ישמע דמשום ספק ישמע ומסתברא דאין רשאי משום ספק אף דיש ספק ג"כ שמא יתקן על מה שעבר בודאי וצ"ע בזה די"ל שאני ברדית הפת דהעמידו דבריהם וכו' אבל בכה"ג יש מקום לומר דספק שיגמר הוי בקום ועשה בדאורייתא ועם כל זה כיון דודאי עבר שמא יתקן למפרע וגם יקיים המצוה בזמנו ויש בו כדי למרק יש לפרשו דאפשר שיהיה בו וע"ז אמרו ואינו חושש:

הלכה ו

עושין כל צרכי מילה בשבת וכו' וחוזר על ציצין המעכבין אע"פ שפירש ועל ציצין שאין מעכבין כל זמן שלא פירש וכו'. ועיין בסי' רס"ד דדעת העיטור שחוזר אף על שאין מעכבין ועיין בס' שאגת אריה סי' נ"א שכתב דהוי מקלקל בחבורה ואף דמקלקל בחבורה מדרבנן אסור דוחה המצוה דרבנן וסוגיא בגמ' לר"ש דמחייב במקלקל בחבורה כן דעת העיטור ולרבינו דס"ל אפי' בחול אין חוזר עיי"ש. ויש לעיין כיון דהוי עכ"פ מצוה מדרבנן למ"ש במל"מ בפ"ז מהל' תרומות דמאי דהוי ראויה מדרבנן מהני לענין דאורייתא היכא דמדאורייתא תליא בראוי עיי"ש. וא"כ י"ל בתיקון מדרבנן מקרי תיקון שלא יהיה בכלל מקלקל בחבורה:

הלכה ח

מלו וכו' מקום שדרכו להרחיץ וכו'. בכ"מ שם ועוד שהוא מצויה תמיד וכו' עיי"ש. ועי' במג"א בסי' תקפ"ח ס"ק ד' בשם מהר"ם פדווה דהיכא דליבטל כולה מצוה כמו בתקיעת שופר לא גזרו עיי"ש וכמו"כ י"ל במילה כן אבל בדברי מהרמ"פ יש לעיין בתכלת וי"ל דמקיימין בלבן שאין מעכבות ואף דתכלת מצוה בפ"ע מ"מ לא עקרו מכל

כמו בתקיעות שופר אם נחוש משום תיקון כלי שיר ובמילה ודאי שייך לומר כמ"ש מהרמ"פ שם ובכ"מ כאן:

פרק ג

הלכה א

המל מברך וכו' ואבי הבן מברך וכו' להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ומצוה על האב למול בנו יתר על שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהן לפיכך אם אין אביו אין מברכין אחרים ברכה זו ויש מי שהורה שיברכו אותה בי"ד או אחר ואין ראוי לעשות כן. עי' בראב"ד ובהגהות מיימוני אות ג' כדעת רבינו וכתב דמשום תוספת מצוה לאביו ברכה זאת ולא לשלוחו כשאין אביו שם דאז הוי המל כשליח לשאר מצות דלא מצינו ברכה כזאת עיי"ש:

ונראה דברכת להכניסו וכו' משום דמצות מילה בלעדי זאת שהיא כשאר מצות מצוה בפ"ע גם מענינה על האב אשר כנאמר באברהם אבינו ע"ה למען יצוה את בניו אחריו וכריתות ברית זה לשמור דבר ה' ותורתו אשר על האב להכניס בנו בברית הזה ובזה לא הוי המל שלוחו רק על מעשה המצוה ולכן לדעת רבינו כשאין האב כאן לא שייך ברכה להכניסו והסוברים הבי"ד משום דעל הבי"ד כמו"כ האבות להורות לישראל ועליהם ג"כ מוטל ועל כל ישראל העריבים זה לזה. ובראב"ד בי"ד או מיוחד שבעם. ומ"ש ונהגו שהסנדק מברך י"ל כמ"ש מטעם עריבים וכו' שייך ברכה זו גם על אחרים וכמ"ש לעיל לכן אמרינן כן תכניסהו וכו' כמ"ש ז"ל דעל האב ללמדו וכו':

הלכה ג

ואח"כ מברך וכו' צוה להציל וכו'. עיין בש"ך יו"ד סי' רס"ה ס"ק ד' שי"ל צוה בחיריק ובמעשה רוקח כתב דמנהג במקומו לומר בפתח עיי"ש:

הלכה ד

המל את הגרים מברך וכו' למול את הגרים ולהטיף ממנו דם ברית שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. עיי' בפ"א ה"ז ונוסח הברכה וכמ"ש דתיקנו להטיף משום דבגרים מצוי הנימולים תיקנו בכולם כן עי' בר"ן וכיו"ב ומורה דקיי"ל כדעת הסוברים בגר המהול צריך להטיף דם ברית ועי' בתוס' שבת קל"ה ע"א בד"ה לא ובראב"ש שם והנה האי הטפת דם ברית דנאמר שאלמלא דם ברית עיין ברש"י שבת דף קל"ד ע"א בד"ה ה"ג ראיתיו שהיה ירוק הצצתי בו ולא היה בו דם ברית תרתי לגריעותא חדא דאי מהול ליה לא נפק

מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב גם את בריתך (זכריה ט':י"א) ועוד דמסוכן הוא משום חולשא שלא נוצר בו עדיין דם עכ"ל וכנראה בדם ברית מעיקרי המילה ולכן בגר מהול דאי אפשר במילה הטפת דם ברית צריך ולפ"ז יש להבין מ"ש נולד מהול לדעת בה"ג מגר מהול וצ"ע ובנולד מהול כדאיתא רק משום ערלה כבושה צריך הטפה ולשון הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית ולא אמר סתם ולא ראיתי בו דם זה הכריח רש"י לומר כן דדם ברית מצוה ג"כ והנה י"ל דוקא בעת מילה הוי הטפת דם למצוה אבל א"כ מ"ט בגר דלכו"ע צריך הטפה ובנולד מהול רק משום ערלה כבושה ומנ"ל בגר בהטפה בלא מילה דהוי מצוה לפי זה אמנם בזכרי' ט' שם כתב ברש"י בדם בריתך בזכות דם הברית שנזרק עליכם בסיני הנה דם הברית אשר כרת עכ"ל וברד"ק כתב ברית מילה ובתרגום שם אף אתון די על דמא אתגזור לכון קים פרקית יתכון משעבוד מצראי וכו' עיי"ש. ונראה דעל שניהם נאמר בדם ברית דם מילה ודם שנזרק עליהם בסיני וכמ"ש רז"ל בילקוט (יחזקאל ט"ז:ו') מתבוססת בדמיך בזכות דם פסח ודם מילה תגאלו ממצרים וכו' עיי"ש. ודם האות כי אנחנו נותנין דמים עבור ה' ותורתו וגם דם בינינו יוכיח על זה וי"ל בדמיך חיי וכו' ואשר אומרים בשעת מילה כי חיותנו וקיומינו בגלות החל הוא כי בכל נפשינו דבקנו בה' ובתורתו ושפכנו דמים עבורם וכן נאמר להילד הרך הנימול כי בדמיך חיי ויהיה לאיש נאמן לה' ולתורתו. והנה כנאמר בסיני בקבלת התורה היה בדם וכדאי' במס' יבמות מ"ה מאן דס"ל בגר מילה וטבילה דומיא דאבותינו וא"כ במהול מקודם עכ"פ בהטפת דם אפשר לו כדאי' שם דאין למדין מאמהות אפשר משאי אפשר במהול כבר א"א ג"כ אבל בהטפת דם ברית אפשר ונדע כן מבדם בריתך וכו'. ולמ"ש מצות מילה בפ"ע דהוי בנו שכבר נכנסנו ע"י אבותנו להיות עם ה' אבל בהגר היא כמו הטבילה להכניס תחת כנפי השכינה ולא מטעם מצוה ולפ"ז אף הטפת דם ברית מטעם זה וי"ל למצוה בשעת מילה לא נדע כן רק בקבלת עול המצות מצינו כן ולכן רק שמא ערלה כבושה צריך הטפה ובגר אף דלא שייך ספק זה צריך הטפה אבל מדברי רש"י דגם בכל מילה הטפת דם מצוה וא"כ צריכין לחלק דבכל מילה לא הוי מצוה רק בשעת מילה ולא בנולד מהול ורק משום שמא ערלה כבושה רק בגר הוי מצוה בפ"ע ג"כ להכניס תחת כנפי השכינה וצ"ע ועיין בר"ן שכתב ג"כ בשם הרמב"ן וז"ל דבכה"ג כולהו מודו שמברך וכו' להטיף דם ברית מן הגרים או מן העבדים שאין הטפה זו מספק אלא ודאי שאנו חייבין להטיף מהם דם ברית להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ובה נכנסין תחת כנפי השכינה וכו' עכ"ל ועי' מ"ש בדעת רבינו בברכה בהטפת דם בגרים עיי"ש:

ואם יברך להכניסו וכו' בגרי' עי' בהראשונים ז"ל ובכ"מ ה"ה ובמ"ש לעיל בברכה

להכניסו וכו' ובעבד שייך יותר בזה מבגר ואולי כשבא לגייר שייך ג"כ להכניסו וכמ"ש לעיל:

הלכה ו

גר שמל קודם שנתגייר וקטן שנולד כשהוא מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אי' צריכין ברכה וכן אנדרוגינוס וכו' מפני שהוא אינו זכר ודאי. ועי' בכ"מ והנה בנולד מהול משום ערלה כבושה נראה דהוי על המיעוט כן ומש"ה פליגי י"ל שדומה לדמאי דרוב וכו' כדאמרינן בפ' במה מדליקין עיי"ש אמנם בגר שמטיפין משום ודאי ובאין נולד מהול מברכין וצונו למול את הגרים ולהטיף ממנו דם ברית כמ"ש רבינו בהל' ד' וא"כ למה לא יברך בנמול כבר ותירץ הכ"מ צ"ע ובר"ן כתב דרבינו מסופק לדינא אם צריך להטיף עיי"ש ויקשה עוד הרי בלא נימול אומר וצונו וצ"ל דעכ"פ לא שייך לא תשא דהברכה על המילה ג"כ וי"ל כיון דבנולד מהול לא תיקנו החכמים ברכה וגם מהול לא שכיח ובלא שכיחא לא תיקנו ברכה ויש לפרש בזה הכ"מ שכתב דגר כשהוא מהול לא עדיף מקטן שנולד כשהוא מהול עיי"ש ובלתי מובן בקטן הוי ספק ובגר ודאי וכמ"ש י"ל דכיון דלא תיקנו בקטן מהול בגר ג"כ לא תיקנו משום דלא שכיח ונראה דמה"ט שתיקנו לומר ולהטיף בשאינו מהול נראה שלא תיקנו במהול דאל"כ כמ"ש ז"ל דיש שנימולים הו"ל לתקן בנימולים ולא בשאינן נימולים ומזה בנימולים לא תיקנו ברכה כזאת וצ"ב ונראה די"ל שברכה שלא מצינו שתיקנו רז"ל אין מברכין וה"ט גם על נולד מהול ורק באנדרוגינוס כתב שאינו ודאי ועי' בראב"ד ובכ"מ ובתשובות רבינו שהביא ובמ"ש לעיל בפי"א מהל' ברכות עיי"ש ובמ"ש רבינו בתשובה זאת דכל ברכות דרבנן ומ"ש לעיל בפי"א מהל' ברכות דיש מהסוברים ברכת המצות מדאורייתא עיי"ש ועי' בפ"ג מהל' מגילה הל' ה' ובהמ"מ ובלח"מ שם מ"ש בזה:

הלכה ח

מאוסה היא הערלה וכו' וגדולה המילה וכו'. בא וראה כמה חמורה וכו'. שינה לומר גדולה וחמורה כי דבר הנמאס וחמור לא יחשב למעלה המקיימה אבל במילה אף כי לעובר עונש גדול על כל זה למקיימה מעלה גדולה וזכות גדול עבור זה כמרז"ל הנ"ל בזכות מילה וכו' וי"ב בכמה דוכתי:

מצות התורה וכו' ועל מילה נכרתו י"ג בריתות וכו'. בפי' משניות במס' נדרים ל"א כתב רבינו י"ג בריתות בדיבור אחד כנאמר בסוף פרשת לך ואח"ז ויעל מעליו ה' עיי"ש. הנה אם לא במקום אחד נאמר כי יסופר מברית הנאמר אז אבל בדיבור אחד מורה על הכפל בי"ג פעמים על גודל מעלתו וחומר שבה ואשר עליה נאמר בדמיך חיי וכמ"ש לעיל: